

Е.О. Зваричук
Г.О. Кундеева
О.М. Соломка

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

ІСТОРІЯ ЕКОНОМІКИ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

330.8
3-42

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Е.О. ЗВАРИЧУК
Г.О. КУНДЕЄВА
О.М. СОЛОМКА

**ІСТОРІЯ ЕКОНОМІКИ
ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ**

Навчально-методичний посібник

Національний університет
харчових технологій
**НАУКОВО-ТЕХНІЧНА
БІБЛІОТЕКА**

Національний університет
харчових технологій
НАУКОВО-ТЕХНІЧНА БІБЛІОТЕКА
Інв. № 743614

СХВАЛЕНО

на засіданні кафедри
економічної теорії та
політології

Протокол № 12

від 10 травня 2011 року

КИЇВ НУХТ 2011

— форми господарських систем, що історично існували в суспільствах Європейської цивілізації та логіку їх історичного розвитку;

— основні історичні факти та події, що характеризують становлення та розвиток господарств країн Європейської цивілізації;

— основні школи та напрямки економічної думки, в яких знайшли відображення закономірності господарського розвитку країн Європейської цивілізації; на різних етапах суспільного процесу, основні інститути, що забезпечували умови господарської діяльності, історію економічних реформ;

— роль держави та економічної влади у розвитку господарських систем;

— основні історичні факти, події, кількісні показники, що характеризують суспільне виробництво, тощо.

Уміти:

— аналізувати економічні процеси та їх відображення в економічній думці на різних етапах розвитку Європейської цивілізації;

— володіти категоріальним апаратом дослідження історичного розвитку господарства;

— визначити місце та роль національних економік у системі світового господарства;

— виявляти взаємозв'язок та спадкоємність економічної політики держав з теоретичними концепціями минулого та сучасності;

— збирати та обробляти економічну інформацію, працювати з різними джерелами, здійснювати документальне оформлення;

— оцінювати наукову довершеність і внесок у розвиток економічної науки різних шкіл та напрямків економічної думки.

Навчально-методичний посібник з історії економіки та економічної думки містить плани семінарських занять з дисципліни і комплекс методичних матеріалів — тематику рефератів і доповідей, проблеми для аналізу та обговорення, тести, які спрямовані на підвищення організаційного рівня й ефективності семінарських занять та самостійної роботи студентів по засвоєнню та систематизації теоретичних економічних знань та набуття навичок їхнього практичного застосування в умовах модульно-рейтингової організації навчального процесу. Сумлінне виконання практичних завдань в процесі підготовки до семінарських занять є запорукою доброго засвоєння навчального матеріалу, а отже й отримання високих оцінок за відповіді на семінарах і за плановими модульно-рейтинговими замірами знань.

І. ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Предмети та методи вивчення дисциплін напрямку “Історія економіки та економічної думки”. Формаційна, цивілізаційна, системно-синергетична парадигми.

Історія економіки та економічної думки як науковий напрям. Господарство як підсистема суспільства та об’єкт економічної науки. Історичні типи та форми організації господарства та їхня еволюція. Економічне зростання та його детермінанти. Економічний розвиток та його критерії.

Предмет, методи та завдання курсу. Етапи та напрями розвитку історії економіки та історії економічної думки.

Підходи та критерії періодизації господарського розвитку суспільства. Формаційний підхід К. Маркса. Стадії економічного розвитку в підходах А. Сміта, С. Десницького, Ф. Ліста, Л. Мечнікова, В. Левитського, П. Маслова, Б. Гільдебранда, К. Бюхера, Ф. Броделя, К. Поланьї, В. Ростоу, Д. Белла, А. Турена, Е. Тоффлера, В. Іноземцева. Цивілізаційні підходи М. Данилевського, О. Шпенглера, А. Тойнбі, П. Сорокіна та ін.

Тема 2. Господарство первісного суспільства та його еволюція на етапі ранніх цивілізацій. Початки економічної думки давніх Єгипту й Месопотамії.

Господарство та його форми в первісному суспільстві. Загальні основи генези господарства у ранніх цивілізаціях країн Давнього Сходу. Господарський розвиток Стародавнього Єгипту та його відображення в економічній думці. Господарський розвиток та економічна думка Месопотамії. Закони царя Хаммурапі.

Господарство та господарська діяльність у первісній історії України. Трипільська культура.

Тема 3. Особливості господарського розвитку та економічної думки періоду формування світових цивілізацій (VIII ст. до н.е. — Vст. н.е.).

“Артхашастра”, “Гуань-цзи”, “економіка”, “хрематистика”, систематизації в області сільгоспвиробництва Каттона, Варрона, Колумелли.

“Осьовий час” і формування сучасних цивілізацій. Східна цивілізація та її характеристика. “Артхашастра”. Вартта. Конфуціанство. Даосизм. Моїзм. Легізм. “Гуань-цзи”.

Західна цивілізація та господарський розвиток античних держав. Реформи Солона. Ксенофонт. Платон. Аристотель. “Економіка”. “Хрематистика”. Систематизації в області сільгоспвиробництва Каттона, Варрона, Колумелли.

Тема 4. Господарство та економічна думка суспільства європейської і азійської цивілізацій у період середньовіччя (V ст. — XV ст.).

Економічні доктрини кантоністів й мусульманства. Середньовічні західноєвропейські й давньоруські джерела економічної думки.

Загальна характеристика цивілізацій середньовіччя. Економічні доктрини мусульманства. Ібн Хальдун.

Економіка Західної Європи та її аграризація на першому етапі (V–XI ст.). “Салічна правда”. “Капітулярій про вілли”.

Структурні трансформації суспільно-економічного розвитку Західної Європи в XI — XV ст. та економічна думка цього періоду. Економічні вчення каноністів. Ф. Аквінський.

Давньоруська ранньофеодальна держава як складова загальноєвропейської цивілізації. Особливості економічного розвитку та пам’ятки економічної думки. “Повість минулих літ” Н. Літописця. “Руська правда” Я. Мудрого. “Правда Ярославичів”. Розпад Давньоруської держави: економічні причини та наслідки.

Економічний розвиток українських земель під владою Польщі та Литви. Документальні джерела як пам’ятки економічної думки. Магдебурзьке право.

Тема 5. Формування передумов ринкової економіки в країнах європейської цивілізації (XVI — перша половина XVII ст.). Теорія і практика меркантилізму.

Передумови виникнення ринкового господарства в надрах пізньофеодального суспільства. Меркантилізм — перша економічна концепція до ринкової економічної теорії. У. Стаффорд, А. Монкретєн, Т. Ман, Ж. Б. Кольбер, А. Серра.

Розвиток продуктивних сил європейських країн у період переродження у ринкове феодального господарства наприкінці XV — на початку XVI століття. Великі географічні відкриття та їх вплив на економічний розвиток Європи. “Револуція цін” та її вплив на господарський розвиток Європи. Первісне нагромадження капіталу як вихідний пункт становлення капіталістичного господарства в Західній Європі (кінець XV — початок XVII ст.).

Економічний розвиток східних та західних українських земель у період розпаду феодального господарства. І. Вишенський. Універсали Б. Хмельницького.

Тема 6. Розвиток ринкового господарства у період становлення національних держав (друга половина XVII ст. — перша половина

XIX ст.). Розвиток економічної думки епохи вільної конкуренції (фізіократія; класичний напрям; “історичні школи”; дрібнобуржуазні й соціалістичні течії; марксизм).

Закономірності розвитку ринкового господарства в провідних країнах Європейської цивілізації. Загальна характеристика економічної думки періоду вільної конкуренції.

Розвиток ринкового господарства в окремих країнах Заходу. Генезис та еволюція ринкового господарства в Англії. Англійська класична буржуазна політекономія. У. Петті. А. Сміт. Д. Рікардо. „Вульгарна” політекономія. Т.Р. Мальтус. Джеймс Міль. Дж. Мак-Куллох. Н.У. Сеніор. Дж. С. Міль. Утопічний соціалізм. Р. Оуен. Соціалісти-рікардіанці: Т. Годскін. У. Томпсон. Економічні проекти чартизму.

Особливості господарювання у Франції періоду розкладу феодалізму й виникнення капіталізму. Зародження класичної буржуазної політекономії. П. Буагільбер. Фізіократія. Ф. Кене. А. Тюрго. Дрібнобуржуазна політекономія. С. Сісмонді. П.Ж. Прудон. „Вульгарна” політекономія. Ж.Б. Сей. Ф. Бастіа. Утопічний соціалізм. А. Сен-Сімон. Ш. Фур'є.

Німеччина на шляху до індустріального суспільства. Виникнення національної політичної економії в Німеччині. Ф. Ліст. „Стара” (Б. Гільдебранд, В. Рошер, К. Кніс), „нова” (Г. Шмоллер, Л. Брентано, К. Бюхер) і „юнацька” (В. Зомбарт, М. Вебер) „історичні” школи в політекономії. Марксизм. К. Маркс. Ф. Енгельс.

Утворення США й особливості становлення ринку в країні. „Вульгарна” політекономія. Г.Ч. Кері.

Тема 7. Ринкове господарство країн європейської цивілізації у період монополістичної конкуренції (друга половина XIX ст. — початок XX ст.). Розвиток економічної думки епохи монополістичного капіталізму (маржиналізм; ревізіоністські течії; „соціальні напрями”; теорії фінансового капіталу, економічної динаміки, недосконалої конкуренції).

Нові тенденції в розвитку господарства. Маржиналістська революція та її зв'язок зі змінами у світовому господарстві. Австрійська школа граничної корисності. К. Менгер. Ф. Візер. О. Бем-Баверек.

Особливості англійської економіки в період монополістичної конкуренції. Маржиналізм в Англії. У. Джевонс. Ф. Еджуорт. Кембриджська школа. Економічна теорія А. Маршалла.

США — реальний лідер світової економіки. Американська школа маржиналізму. Дж.Б. Кларк.

Промислове зростання Німеччини в кінці XIX ст. Соціальний напрямок політичної економії як передумова появи інституціоналізму. Р. Штольдман. Р. Штаммлер. О. Шпанн. Ф. Оппенгеймер та ін.

Уповільнення темпів економічного зростання Франції та його причини. „Державний реформізм”.

Теорії фінансового капіталу й імперіалізму. Дрібнобуржуазна і ревізіоністська критика імперіалізму (Дж. А. Гобсон, К. Каутський, Р. Гільфердінг та ін.). „Соціологія імперіалізму” Й.А. Шумпетера. Теорії монополістичної (Е. Чемберлен) і недосконалої (Дж. Робінсон) конкуренції.

Тема 8. Особливості розвитку ринкового господарства та основні напрямки економічної думки в Україні другої половини XIX ст. — початку XX ст. (ліберально-народницькі, “соціальний”, марксистський, маржинальний та ін. напрями).

Становлення ринкового господарства в Україні. Ринкова еволюція України після реформ 1848 та 1861 рр. у відображенні представників української економічної думки. Ліберально-народницькі течії. П. Чубинський. П. Червінський. О. Шлікевич. В. Варзар. О. Русов. М. Левицький. Т. Осадчий.

Легально марксистські і академічні дослідження найпоширеніших економічних вчень (марксистського, маржинального, неокласичного, історичної школи та ін.). Теоретичні спроби їхнього поєднання представниками соціального напрямку в політекономії. М. Туган-Барановський. В. Водовозов. В. Железнов. П. Ляшенко. І. Миклашевський. О. Миклашевський. В. Левитський. О. Скворцов. О. Анциферов.

Дослідження особливостей розвитку ринкового господарства України на зламі XIX — XX ст. О. Білімович Р. Орженецький. М. Ковалевський. Є. Слущкий. П. Фомін. А. Антонович. Л. Федорович. К. Воблий. П. Мігулін.

Тема 9. Господарство та економічна думка в період державно-монополістичного розвитку суспільства світової цивілізації першої половини XX ст. (кейнсіанство, “шведська школа”; теорії економічного зростання; зародження інституціоналізму).

Розвиток світового капіталістичного господарства на початку XX ст. й у період між світовими війнами. Світова економічна криза 1929–1933 р. та економічні дослідження в період державно-монополістичного розвитку суспільств світової цивілізації. Становлення системи регульованого капіталізму. “Загальна теорія зайнятості, проценту й грошей” Дж. М. Кейнса. Кейнсіанство. “Новий курс” Ф. Рузвельта.

Шведська школа економічної теорії. К. Віксель. Теорії економічного зростання Й. А. Шумпетера, М. Ленуара та ін.

Моделі Харрода-Домара, Р. Солоу, Калдора та ін.

Економічний розвиток європейських країн і США у період Другої світової війни та її вплив на структуру народного господарства.

Тема 10. Розвиток національних економік провідних країн світової цивілізації під впливом науково-технічної революції другої половини XX ст. (неокейнсіанство; посткейнсіанство; неолібералізм, монетаризм; соціально-інституціональні напрями).

Світова система господарства та фактори розвитку господарських сфер суспільств у повоєнний час. Характеристика світової системи господарства та економічної думки в др. пол. XX ст. Неокейнсіанство;

ліве кейнсіанство; кейнсіансько-неокласичний синтез. Р. Харрод, О. Домар, Е. Хансен, Дж. Робінсон, П. Семюелсон, Дж. Хікс та ін. Неокласика. Р. Солоу. Неолібералізм. В. Ойкен. А. Мюллер-Армак. Л. Ерхард. Монетаризм. М. Фрідмен. Інституціоналізм. Дж. К. Гелбрейт. А. Верлі. А. Арон. В. Ростоу. Ф. Перу.

Фактори розвитку провідних національних економік світу. Особливості економічних систем і форм господарювання провідних країн. Розвиток економічних систем змішаного типу та роль економічної думки у їх формуванні. Корпоративні форми господарств та їх наукове обґрунтування в др. пол. XX ст.

Економічний поступ провідних національних економік та формування теорій економічного зростання в др. пол. XX ст. Економічне зростання у повоєнний період та його некейнсіанська інтерпретація. Німецьке економічне “диво” й економічний поступ Англії та Франції. Економічне зростання у США та Японії. Теорії економічного зростання в неокласиці та інституціоналізмі.

Тема 11. Світове господарство та основні напрямки економічної думки на етапі інформаційно-технологічної революції кінця XX - початку XXI ст. (теорії “економіки пропозиції”, “раціональних очікувань”, “неокласичний синтез”, економетричні дослідження; неоінституціоналізм; новітні економічні теорії).

Основні тенденції розвитку світового господарства за умов глобалізації та розгортання сучасного етапу НТР. Посилення інтернаціоналізації та глобалізації світового господарства. НТР на межі XX — XXI ст. Поглиблення криз та їхні причини.

Причини та наслідки кризи некейнсіанської макроекономічної теорії та стабілізаційної політики з кін. XX ст. Джерела, методологія, течії та теоретичні особливості посткейнсіанства. Пріоритети теоретичного аналізу та макроекономічної політики сучасного некейнсіанства.

Теорія “економіки пропозиції”. А. Лаффер. Теорія “раціональних очікувань”. Дж. Мут. Р. Лукас. “Неокласичний синтез”. П. Семюелсон. Економетричні дослідження. Неоінституціоналізм. А. Тоффлер. А. Турін. Дж. Мід. Д. Белл. Р. Коуз. Дж. Б'юкенен. Новітні економічні теорії. Економетричні моделі. Еволюційна економіка. Концепції менеджменту і маркетингу.

Основні тенденції сучасного економічного розвитку США та Великобританії на етапі інформаційно-технологічної революції. “Рейганоміка” і “тетчеризм” як прояви економічної політики неоконсерватизму.

Теорія постіндустріального суспільства та її основоположники про витоки сучасної НТР.

— уміння відповідати на поставлені завдання.

Тематика рефератів наводиться після кожної теми в посібнику.

Також треба мати на увазі, що складені економічні словники стануть на пригоді у подальшому вивченні всього комплексу теоретичних і фахових економічних дисциплін. Категорії і поняття, які необхідно розкрити в індивідуальному економічному словнику, наводяться до кожної теми даного посібника.

Окрім того, студенти можуть заробити додаткові бали до загальної модульно-рейтингової оцінки за ініціативну самостійну роботу.

Завершується вивчення навчальної дисципліни написанням підсумкової контрольної роботи за всіма розділами і темами дисципліни (структуру та приклад завдання див. на с. 63).

Зміст модулів дисципліни

№ модуля	Елементи модуля	Кількість балів		Форма поточного контролю знань студентів
		Мінімальна	Максимальна	
1	2	3	4	5
1.	Лекційний курс. Теми 1 — 5: 1. Предмети та методи вивчення дисциплін напрямку "Історія економіки та економічної думки". 2. Господарство первісного суспільства та його еволюція на етапі ранніх цивілізацій. Початки економічної думки давніх Єгипту й Месопотамії. 3. Особливості господарського розвитку та економічної думки періоду формування світових цивілізацій (VIII ст. до н.е. — V ст. н.е.). "Артха-шастра", "Туань-цзи", "економіка", "хрематисти-ка", систематизації в області сільгоспви-робництва Каттона, Варрона, Колумелли. 4. Господарство та економічна думка суспільства європейської і азійської цивілізацій у період середньовіччя (Vст.-XV ст.). Економічні доктри-ни каноністів й мусульманства. Середньовічні західноєвропейські й давньоруські джерела еко-номічної думки. 5. Формування передумов ринкової економіки в країнах європейської цивілізації (XVI-перша половина XVII ст.). Теорія і практика меркан-тилізму. Практичні заняття. Теми 1, 2, 3, 4, 5 (відповідають темам лекцій)	3	5	Виконання домашнього завдання №1
		3	5 ¹	Усне опитування
		3	5	Реферат №1
		6	10	Модульна контрольна робота №1
Всього за 1-й модуль		15	25	

¹ Бали набираються протягом всього семестру

1	2	3	4	5
2.	Лекційний курс. Теми 6 — 9: 6. Розвиток ринкового господарства у період становлення національних держав (друга половина XVII ст. — перша половина XIX ст.). Розвиток економічної думки епохи вільної конкуренції (фізіократія; класичний напрям; “історичні школи”; дрібнобуржуазні й соціалістичні течії; марксизм) 7. Ринкове господарство країн європейської цивілізації у період монополістичної конкуренції (друга половина XIX ст. — початок XX ст.) Розвиток економічної думки епохи монополістичного капіталізму (маржиналізм; ревізіоністські течії; “соціальні напрями”; теорії фінансового капіталу, економічної динаміки, недосконалої конкуренції та ін.) 8. Особливості розвитку ринкового господарства та основні напрями економічної думки в Україні другої половини XIX ст. — початку XX ст. (ліберально-народницькі, “соціальний”, марксистський, маржинальний та ін. напрями). 9. Господарство та економічна думка в період державно-монополістичного розвитку суспільства світової цивілізації першої половини XX ст. (кейнсіанство, “шведська школа”; теорії економічного зростання; зародження інституціоналізму). Практичні заняття Теми 6, 7, 8, 9 (відповідають темам лекцій)	6 3 3 6	10 5 5 10	Тестування Реферат №2 Виконання домашнього завдання №2 Модульна контрольна робота №2
Всього за 2-й модуль		18	30	
3.	Лекційний курс. Теми 10 — 13: 10. Розвиток національних економік провідних країн світової цивілізації під впливом науково-технічної революції другої половини XX ст. (неокейнсіанство; посткейнсіанство; неолібералізм, монетаризм; соціально-інституціональні напрями). 11. Світове господарство та основні напрями економічної думки на етапі інформаційно-технологічної революції кінця XX — початку XXI ст. (теорії “економіки пропозиції”, “раціональних очікувань”, неокласичний синтез, економетричні дослідження; неонституціоналізм; новітні економічні теорії) 12. Економічний розвиток України в умовах радянської економічної системи та його трактування в економічній думці. 13. Формування основ ринкового господарства і концепцій економічного розвитку в Україні на межі XX/XXI ст. Практичні заняття Теми 10 — 13 (відповідають темам лекцій)	7 8 12	12 13 20	Виконання ІСР Економічний словник Підсумкова контрольна робота
Всього за 3-й модуль		27	45	
Всього за чверть (семестр)		60	100	

Загальна підсумкова оцінка з курсу "Історія економіки та економічної думки" складається із суми балів за результатами поточного та підсумкового контролю знань.

Переведення 100-бальної шкали оцінювання в 5-бальову шкалу за системою ECTS здійснюється в порядку, поданому в таблиці:

F	FX	E	D	C	B	A
1...34	35...59	60...64	65...74	75...84	85...89	90...100
незадовільно		задовільно		добре		відмінно

ІІІ. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

МОДУЛЬ 1

ТЕМА 1. ПРЕДМЕТИ ТА МЕТОДИ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІН НАПРЯМКУ "ІСТОРІЯ ЕКОНОМІКИ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ". ФОРМАЦІЙНА, ЦИВІЛІЗАЦІЙНА, СИСТЕМНО-СИНЕРГЕТИЧНА ПАРАДИГМИ

1.1. План семінарського заняття

1. Предмет "Історії економіки та економічної думки". Зв'язок даного курсу з іншими науками.

2. Методологія, методи та функції історії економіки та економічної думки.

3. Характеристика формаційного підходу до періодизації господарського розвитку суспільства.

4. Характеристика цивілізаційного підходу до періодизації економічної історії.

Література: [2, с. 6–58; 3, розділ 1; 14, тема1; 24, с. 5–6; 29, с. 3–18]

1.2. Основні категорії і поняття теми

Історія економіки та економічної думки. Функції історії економіки та економічної думки: прагматична, фундаментальна, світоглядна, ціннісна. Діалектика. Метод наукової абстракції. Історичний і логічний методи. Системний аналіз. Емпіричні методи. Періодизація історичного розвитку господарських систем. Формаційний та цивілізаційний підходи до розуміння процесу соціально-економічного розвитку. Продуктивні сили суспільства. Соціально-економічна формація. Доіндустріальне суспільство. Індустріальне суспільство. Постіндустріальне суспільство.

1.3. Тематика рефератів і доповідей

1. Цивілізаційна парадигма суспільства.

2. Господарство як підсистема суспільства та об'єкт економічної науки.

3. Історичні типи господарських систем та способи їх організації.

4. Періодизація історії економічного аналізу Й. Шумпетера.

1.4. Запитання для перевірки знань

1. Які основні критерії лежать в основі систематизації економічних вчень?

2. У чому полягає зміст цивілізаційного підходу до періодизації господарського розвитку суспільства? Чим він відрізняється від формаційного підходу?

3. Що є джерелом руйнівних сил розвитку суспільства згідно формаційного та цивілізаційного підходів?

4. Які перші писемні пам'ятки економічної думки вам відомі?

5. У чому полягають особливості методології історико-економічних досліджень?

6. Що поклали в основу своєї періодизації історії господарства Ф. Лист, Б. Гільдебранд, К. Маркс, В. Левицький? А. Тойнбі, У. Ростоу? Е. Тоффлер?

1.5. Тести

Виберіть із наведених одну правильну відповідь

1. *Формаційний підхід періодизації економічної історії полягає в поділі світової історії на:*

- а) індустріалізм — капіталізм — імперіалізм;
- б) історію давніх часів — середньовіччя — нову — новітню;
- в) первісну, рабовласницьку, феодальну, буржуазну, комуністичну суспільно-економічні формації;
- г) усі відповіді неправильні.

2. *Одним із засновників економічної історії в Англії був*

- а) А. Сміт;
- б) А. Тойнбі;
- в) А. Маршалл;
- г) Дж. М. Кейнс;
- д) У. Черчіль;

3. *Сутність цивілізаційного підходу періодизації економічної історії полягає в поділі суспільств на*

- а) дике і цивілізоване;
- б) ринкове й командно-адміністративне;
- в) доіндустріальне — індустріальне — постіндустріальне або аграрне — індустріальне — технотронне з виділенням усіх моментів: матеріальних, ідейних, культурних, релігійних тощо.

4. *Неоднакове становище країн в світовому господарстві пояснюється:*

- а) багатством природних ресурсів;
- б) географічним положенням;
- в) відносно раннім промисловим переворотом;
- г) кількістю і якістю робочої сили;
- д) всі відповіді правильні.

5. *Що є базисом економічної формації?*

- а) спосіб виробництва;
- б) ступінь економічного розвитку;
- в) положення людей в суспільстві.

6. *Зародження економічної думки пов'язано з періодом:*

- а) становлення капіталістичного способу виробництва;
- б) розвитку феодальних відносин;
- в) виникнення перших цивілізацій;
- г) розвитку ринкової системи економіки.

ТЕМА 2. ГОСПОДАРСТВО ПЕРВІСНОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ЙОГО ЕВОЛЮЦІЯ НА ЕТАПІ РАННІХ ЦИВІЛІЗАЦІЙ. ПОЧАТКИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ ДАВНІХ ЄГИПТУ Й МЕСОПОТАМІЇ

2.1. План семінарського заняття

1. Привласнююче та виробляюче господарства: визначення, структура, досягнення та обмеженість.
2. Неолітична революція та її вплив на господарський розвиток первісного суспільства.
3. Еволюція господарства в Давньому Єгипті та його відображення в пам'ятках економічної думки.
4. Господарський розвиток та економічна думка Месопотамії. Закони Хаммурапі.
5. Господарська діяльність в первісній історії України. Трипільська культура та її господарське значення.

Література: [2, с. 61–80; 3, с. 33–61; 14, тема 2; 15, с. 27–40; 22, с. 11–18; 24, с. 7–9]

2.2. Основні категорії і поняття теми

Первісне суспільство. Палеоліт. Мезоліт. Неоліт. Привласнююче господарство. Неолітична революція. Натуральне господарство. Виробляюче господарство. Община. Іригаційне землеробство. Закони царя Урукаґіні. Закони царя Хаммурапі. Трипільська культура. Перший та другий суспільний поділ праці.

2.3. Тематика рефератів і доповідей

1. Природа та еволюція общинного господарства.
2. Роль і значення неолітичної революції в господарстві первісного суспільства.
3. Знамениті піраміди Єгипту — одне з чудес світу.
4. Цивілізація Майя: її досягнення і причини загибелі.

2.4. Запитання для перевірки знань

1. Де і чому виникають осередки ранніх цивілізацій?
2. Які основні типи і форми господарств існували в первісному суспільстві?
3. У чому полягає роль і значення неолітичної революції?
4. У чому полягають особливості господарської сфери шумерського суспільства?
5. Якою є роль законів Хаммурапі для суспільного та господарського розвитку?
6. Які господарські явища і процеси відзеркалено в пам'ятках економічної думки Месопотамії?
7. Які основні ідеї знайшли відображення в історичних пам'ятках Стародавнього Єгипту?

НАУКОВО-ТЕХНІЧНА БІБЛІОТЕКА

Інв. №

743614

8. Які характерні риси мала господарська система трипільської культури?

2.5. Тести

Виберіть із наведених одну правильну відповідь

1. *Зародження економічної думки пов'язано з періодом:*

- а) становлення капіталістичного способу виробництва;
- б) розвитку феодалних відносин;
- в) виникнення перших цивілізацій;
- г) розвитку ринкової системи економіки.

2. *Які явища і процеси були характерними для неолітичної революції:*

- а) домінування привласнюючого господарства;
- б) становлення виробничого господарства;
- в) розвиток мисливства і збиральництва;
- г) становлення землеробства і тваринництва;
- д) правильні відповіді б) та в);
- е) правильні відповіді а), б) та в);
- ж) правильні відповіді б), в) та г).

3. *Яка із стадій в даній періодизації є зайвою:*

- а) проста кооперація;
- б) натуральне виробництво;
- в) мануфактура;
- г) машинне виробництво.

4. *Натуральне господарство — це таке господарство, в якому:*

- а) виробляються всі продукти для власного споживання з власної сировини;
- б) продукти виробляються для продажу;
- в) всі відповіді правильні;
- г) всі відповіді неправильні.

5. *Давній схід став колыскою людської цивілізації завдяки:*

- а) ранньому розвитку землеробства;
- б) теплому клімату;
- в) наявності родючих річкових долин;
- г) можливості щорічного зрошування;
- д) всі відповіді правильні;
- е) всі відповіді неправильні.

6. *В якій країні зародилась назва грошей „монета“?*

- а) Давня Греція;
- б) Давній Рим;
- в) Давній Китай.

7. *Перший суспільний поділ праці відбувся в епоху:*

- а) палеоліту;
- б) мезоліту;
- в) неоліту.

ТЕМА 3. ОСОБЛИВОСТІ ГОСПОДАРЬСЬКОГО РОЗВИТКУ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ ПЕРІОДУ ФОРМУВАННЯ СВІТОВИХ ЦИВІЛІЗАЦІЙ (VIII СТ. ДО. Н.Е. — V СТ. Н.Е.).
“АРТХАШАСТРА”, “ТУАНЬ-ЦЗИ”, “ЕКОНОМІКА”,
“ХРЕМАТИСТИКА”, СИСТЕМАТИЗАЦІЇ В ОБЛАСТІ
СІЛЬГОСПВИРОБНИЦТВА КАТОНА, ВАРРОНА, КОЛУМЕЛЛИ

3.1. План семінарського заняття

1. Господарство Індії в другій половині I тисячоліття до н.е. та його відображення у праці “Артхашастра”.
2. Господарський розвиток Китаю в осьовий час та його економічна думка.
3. Господарський розвиток Давньої Греції та Давнього Риму.
4. Економічні погляди мислителів Давньої Греції та Давнього Риму.

Література: [2, с. 82–108; 3, с. 62 — 86; 14, тема 3; 15, с. 40–62; 24, с. 9–12]

3.2. Основні категорії і поняття теми

Осьовий час. Закони Ману. Артхашастра. Веди. Конфуціанство. Легізм. Даосизм. Моїзм. Трактат “Туань Цзи”. Третій суспільний поділ праці. Патріархальне рабство. Велика грецька колонізація. Поліс. Крито-мікенська цивілізація. Реформи Солона. Класичне рабство. Латифундія. “Ідеальна держава” Платона. Хрематистика за Аристотелем. Колонат. Реформи Сервія Тулія. Закони XII таблиць. Реформи братів Гракхів.

3.3. Тематика рефератів і доповідей

1. Сутність реформи Солона.
2. Економічні погляди Ксенофонта та Аристотеля.
3. Економічні погляди Платона.
4. Криза рабовласницької системи господарства та її висвітлення у працях Луція Колумелли.
5. Характеристика аграрного господарства Стародавнього Риму у працях Катона Старшого, Варрона та Колумелли.
6. Порівняльна характеристика східної та античної рабовласницької системи господарства.
7. Крито-мікенська цивілізація та її роль у цивілізаційному розвитку античного суспільства.

3.4. Запитання для перевірки знань

1. Якими були основні характерні риси (сталі ознаки) рабовласницької системи господарства?
2. Які основні фактори вплинули на формування Східної та Західної цивілізацій?

3. В чому полягає наукове значення староіндійського трактату “Артхашастра”?

4. Які характеристики мала господарська система Китаю в епоху стародавнього світу?

5. Які основні течії існували у суспільній думці Давнього Китаю?

6. Які економічні основи моделі “ідеальної держави” Платона?

7. Як проходила Велика колонізація? Де і коли? Яке вона мала економічне значення?

8. Якими були характерні риси господарської системи Давнього Риму та як вони відображені у пам’ятках економічної думки того періоду?

3.5. Тести

Виберіть із наведених одну правильну відповідь

1. Значення античного рабства полягає в тому, що воно:

а) сприяло розподілу праці між землеробством і промисловістю в більш крупному масштабі;

б) створило умови для розквіту грецької науки, культури, мистецтва;

в) створило умови для зміцнення Римської імперії;

г) усі відповіді правильні;

д) усі відповіді неправильні.

2. Концепцію ідеальної держави Платон виклав у творі:

а) “Домострой”;

б) “Нікомахова етика”;

в) “Держава”;

г) “Політика”.

3. Кому з представників економічної думки Стародавнього світу належить праця “Артхашастра”:

а) Конфуцій;

б) Платон;

в) Каутілья;

г) всі відповіді неправильні.

4. Кому належить вислів: “раби — це знаряддя, що говорить”?

а) Ксенофонт;

б) Платону;

в) Аристотелю;

г) Сократу.

5. Що таке хрематистика Аристотеля?

а) наука про ведення домашнього господарства;

б) наука про обмін, торгівлю, збагачення;

в) наука про управління майном;

г) наука про зовнішню торгівлю.

6. Чи можна сказати, що в Давньому Римі другій половині I тис. до н. е. в організації ремісничого виробництва намітився перехід від простої до складної кооперації праці?

а) так;

б) ні.

7. Господарською основою Давнього Єгипту було:

- а) ткацтво;
- б) гончарне ремесло;
- в) іригаційне землеробство;
- г) металургійне виробництво.

8. Латифундія — це:

- а) суспільне господарство;
- б) велике господарство, засноване на рабській праці;
- в) державне володіння.

9. До причин Великої грецької колонізації відносять:

- а) нестачу землі у метрополії;
- б) потребу у сировині для ремесел та будівельних матеріалах для будівництва споруд, доріг;
- в) необхідність розширити ринки збуту для товарів із Греції;
- г) всі відповіді правильні;
- д) всі відповіді неправильні.

10. Місто-держава у Давній Греції — це:

- а) колон;
- б) поліс;
- в) латифундія;
- г) всі відповіді неправильні.

ТЕМА 4. ГОСПОДАРСТВО ТА ЕКОНОМІЧНА ДУМКА СУСПІЛЬСТВ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ І АЗІАТСЬКОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЙ У ПЕРІОД СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ (V СТ. — XV СТ.). ЕКОНОМІЧНІ ДОКТРИНИ КАНОНІСТІВ Й МУСУЛЬМАНСТВА. СЕРЕДНЬОВІЧНІ ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКІ Й ДАВНЬОРУСЬКІ ДЖЕРЕЛА ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

4.1. План семінарського заняття

1. Особливості господарського розвитку суспільств Європейської цивілізації у V — X ст.
2. Господарський розвиток держави франків у V — XI ст.: загальна характеристика, відображення у пам'ятках економічної думки.
3. Господарська система Західної Європи в XI — XV ст.
4. Київська Русь в період формування феодальних відносин: особливості господарського розвитку та пам'ятки економічної думки.

Література: [2, с. 110–150; 3, с. 90 — 111; 7, с. 6–16; 12, с. 6–8; 14, тема 4; 15, с. 62–92; 22, с. 25–42]

4.2. Основні категорії і поняття теми

Феодалізм. Колонат. Раннє, високе, пізнє середньовіччя. Рента. Комутація ренти. Алод. Бенефіцій. Феод. “Варварські правди”. “Солічна правда”. “Капітулярій про вілли”. Сеньйорія. Манор. Концепція суспільного прогресу Ібн-Хальдуна. Магдебурзьке право. Комунальні рухи. Цех. Концепція “справедливої ціни” Ф. Аквінського. “Руська правда” Я. Мудрого. Козацтво. Вотчина. Форми залежності в господарській сфері: холопи, закупи, рядовичі, смерди. Литовські статuti. Фільварок. “Устава на волоки”.

4.3. Тематика рефератів і доповідей

1. Формування великої земельної власності та її форми в Західній Європі (алод, бенефіцій, феод).
2. Феодальні форми господарства та їх висвітлення у “Капітулярії про вілли”.
3. Середньовічне місто та його роль у становленні ринкових відносин в Західній Європі.
4. Корпоративні форми організації господарської діяльності у середньовічному місті (ремісничі цехи та купецькі гільдії). Цехові статuti.
5. Економічні погляди Фоми Аквінського.
6. Економічні причини та наслідки феодальної роздробленості Київської Русі.
7. Відображення господарського розвитку українських земель під владою Польщі та Литви в документальних джерелах середньовіччя (“Литовські статuti”, “Устава на волоки”).

4.4. Запитання для перевірки знань

1. Як формувалося феодалне землеволодіння в Західній Європі та якими були його форми?
2. Які причини зумовлюють об'єднання ремісників середньовічних міст Західної Європи у цехи?
3. Які характерні ознаки методології середньовічних схоластів?
4. Яку роль середньовічні міста Західної Європи відіграють у становленні та розвитку товарно-грошових відносин та ринку?
5. У чому полягає сутність навчання Фоми Аквінського про "справедливу ціну"?
6. Які питання господарського розвитку Київської Русі висвітлюються у "Руській правді"?
7. У чому полягає зв'язок української господарської культури із західноєвропейською?
8. Що таке фільварок та які його основні характеристики?

4.5. Тести

Виберіть із наведених одну правильну відповідь

1. Феодална земельна рента — це:

- а) частина капіталізованої в сільському господарстві додаткової вартості;
- б) форма орендної плати за землю, яку сплачували колони й залежні селяни;
- в) частина додаткового продукту залежних селян, що привласнювалась землевласником, економічна форма реалізації власності феодала на землю, засіб позаекономічного примусу;
- г) різновид ціни землі при викупі її залежними селянами у землевласника-феодала.

2. Що називали "комунальним рухом" в X–XIII ст. в Західній Європі?

- а) створення міських комунікацій та іншої інфраструктури;
- б) встановлення плати за комунальні послуги;
- в) боротьбу між містами й сеньйорами за скорочення останніми поборів, надання першим торговельних привілеїв, самоуправління й правової організації;
- г) усі попередні відповіді неправильні.

3. Зведення звичаєвого права у франків, яке визначало майнові відносини і захист прав власності, — це:

- а) цехові статuti;
- б) "Капітулярій про вілли";
- в) "Руська правда";
- г) "Салічна правда".

4. Фома Аквінський був представником:

- а) меркантилізму;
- б) класичної школи політекономії;

- в) школи каноністів;
- г) школи фізіократів.

5. Кому із авторів економічної думки середньовіччя належить праця "Сума теології":

- а) Ібн-Хальдун;
- б) Ф. Аквінський;
- в) Св. Августин;
- г) немає вірної відповіді.

6. Умовне володіння, яке надавалося за службу, мало тимчасовий характер, не давало права спадкоємства і відчуження — це:

- а) алод;
- б) феоде;
- в) бенефіцій;
- г) латифундія.

7. Данина продуктами традиційного натурального господарства, що стягувалася феодалом з селян — це:

- а) оброк;
- б) панщина;
- в) грошова рента.

8. Економічна історія середньовіччя виділяє:

- а) ранній, високий, пізній періоди;
- б) тільки ранній і пізній періоди;
- в) всі відповіді неправильні.

ТЕМА 5. ФОРМУВАННЯ ПЕРЕДУМОВ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ (XVI — ПЕРША ПОЛОВИНА XVII СТ.). ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА МЕРКАНТИЛІЗМУ.

5.1. План семінарського заняття

1. Передумови індустріалізації господарства та зародження інститутів ринкової економіки в країнах Західної Європи (кінець XV — XVI ст.).
2. Великі географічні відкриття: передумови, сутність та роль у становленні ринкового господарства суспільств Європейської цивілізації.
3. Первісне нагромадження капіталу: сутність, джерела та значення для становлення ринкового господарства.
4. Історичні передумови виникнення, загальна характеристика та етапи розвитку меркантилізму.
5. Формування товарного господарства в західноєвропейських країнах.
6. Особливості господарського розвитку українських земель у XVI-XVII століттях.

Література: [2, с. 152–211; 3, с. 113 –143; 5, с. 41–54, 55–70; 14, тема 5; 15, с. 93–136; 24, с. 12–14; 29, с. 61 –89; 35, с. 63 –79]

5.2. Основні категорії і поняття теми

Абсолютистська централізована монархія. Епоха Відродження. Реформація. Мануфактура: розсіяна і централізована. “Революція цін”. “Ножиці цін”. Меркантилізм. Доктрина активного грошового балансу. Теорія активного торговельного балансу. Протекціонізм. Кольбертизм. Первісне нагромадження капіталу. Пролетаріат. Буржуазія. “Огородження” в Англії. Економічна політика Б. Хмельницького.

5.3. Тематика рефератів і доповідей

1. Особливості меркантилістської політики західноєвропейських держав в період зародження ринкового господарства.
2. “Революція цін”: її причини, особливості для окремих країн та наслідки для європейської економіки.
3. Господарська система Голландії у XVI-XVII ст. та причини її занепаду.
4. Мануфактурний період розвитку господарств Європейської цивілізації.
5. Меркантилістська політика Петра I.
6. Особливості колонізаційного процесу та формування світової колоніальної системи.
7. Економічна політика Б. Хмельницького: суть та напрямки розвитку.

5.4. Запитання для перевірки знань

1. Що таке мануфактура? Які види вона мала в період розкладу феодалізму? Якими способами і в яких галузях вони утворювались?

2. Які наукові та технічні досягнення створили передумови Великих географічних відкриттів?

3. Які економічні наслідки Великих географічних відкриттів для країн Європи та відкритих європейцями земель?

4. Які причини привели до виникнення перших економічних шкіл?

5. У чому полягає різниця між ідеями раннього та пізнього меркантилізму?

6. Якими особливими рисами характеризується первісне нагромадження капіталу в європейських країнах?

7. Якими були економічні причини та наслідки війни за незалежність українського народу (1648-1676 рр.)?

5.5. Тести

Виберіть із наведених одну правильну відповідь

1. В перший період розвитку капіталізму — з XVI до останньої третини XVIII ст. провідною формою виробництва в країнах Західної Європи була:

- а) цехова організація;
- б) проста кооперація;
- в) напіввільна праця;
- г) мануфактура.

2. Англійська буржуазна революція відбулась:

- а) в 1546 р.;
- б) на межі XVI—XVII ст.;
- в) в період Наполеонівських війн;
- г) в 1640—1660 рр.

3. Навігаційний акт 1651 р. означав для Англії економічну політику:

- а) протекціонізму;
- б) мілітаризму;
- в) колоніалізму;
- г) фрітредерства.

4. Яка селянська мануфактура в українських землях у XVIII ст. виникає з кустарного виробництва, і діяльність якої в основному була зосереджена на переробці сільськогосподарської сировини?

- а) вотчинна;
- б) посесійна;
- в) купецька;
- г) селянська.

5. Що є об'єктом дослідження меркантилістів:

- а) сфера обігу;
- б) оборотний капітал;
- в) грошовий капітал;
- г) закон вартості;
- д) гроші;

- е) торговий баланс;
 - ж) всі відповіді неправильні.
6. Для досягнення позитивного сальдо у зовнішній торгівлі ранні меркантилісти вважали за доцільне:
- а) експортувати сировину і матеріали;
 - б) розширювати ринки збуту шляхом встановлення низьких цін на товари;
 - в) не допускати вивозу з країни золота та срібла;
 - г) обмежувати експорт товарів.
7. Хто звів в економічну науку термін "політична економія":
- а) Т. Ман;
 - б) У. Петті;
 - в) І. Посошков;
 - г) А. Монкретьєн;
8. Історичною передумовою первісного нагромадження капіталу є:
- а) перетворення засобів виробництва на капітал;
 - б) перетворення безпосередніх виробників у найманих працівників;
 - в) розвиток товарного виробництва й становлення ринку;
 - г) зародження й утвердження капіталістичного способу виробництва;
 - д) всі відповіді правильні.
9. А. Монкретьєн є автором праці:
- а) "Домострой";
 - б) "Короткий трактат";
 - в) "Трактат політичної економії";
 - г) "Капітал".
10. В якій країні меркантилізм мав назву "кольбертизм"?
- а) Англії;
 - б) Німеччині;
 - в) Франції;
 - г) Шотландії.

ЗРАЗОК ТИПОВОГО ДОМАШНЬОГО ЗАВДАННЯ № 1

1. Теоретичне питання. Відображення господарського розвитку українських земель під владою Польщі та Литви в документальних джерелах середньовіччя.

2. Проблемне завдання. Назвіть для кожного варіанту школу економічної теорії, яка вважала, що предметом політичної економії є:

- а) вивчення „чистого продукту”, що створюється в сільському господарстві;
- б) аналіз сфери обігу, що забезпечує приток грошей в країну;
- в) дослідження багатства, умов його створення і накопичення;
- г) вивчення народного господарства і його особливостей в кожній окремії країні;

д) аналіз виробничих і економічних законів, регулюючих суспільне виробництво, розподіл, обмін і споживання;

е) пошук ефективного використання рідкісних ресурсів?

3. Тести.

3.1. Феодальна земельна рента — це

а) частина капіталізованої в сільському господарстві додаткової вартості

б) форма арендної плати за землю, яку сплачували колони й залежні селяни

в) частина додаткового продукту залежних селян, привласнюема землевласником, економічна форма реалізації власності феодала на землю, засіб позаекономічного примусу

г) різновид ціни землі при викупі її залежними селянами у землевласника-феодала

3.2. Матеріальною основою формування ринкового господарства держав Західної цивілізації стала:

а) промислова революція;

б) традиції античності;

в) фільваркова система землеробства;

г) географічні відкриття.

3.3. Що називали “комунальним рухом” в X—XIII ст. в Західній Європі?

а) створення міських комунікацій та іншої інфраструктури;

б) встановлення плати за комунальні послуги;

в) боротьба між містами й сеньйорами за скорочення останніми поборів, надання першим торговельних привілеїв, самоуправління й правової організації;

г) усі попередні відповіді не правильні.

3.4. Зведення звичаєвого права у франків, яке визначало майнові відносини і захист прав власності — це:

а) цехові статuti;

б) “Капітулярій про вілли”;

в) “Руська правда”;

г) “Салічна правда”.

СТРУКТУРА МОДУЛЬНОЇ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ №1 ТА МЕТОДИЧНІ ВИМОГИ ДО ЇЇ ВИКОНАННЯ

Модуль 1 (теми 1—5 навчального курсу “Історія економіки та економічної думки”) завершується написанням модульної контрольної роботи №1, яка проводиться по індивідуальним завданням, що складаються із теоретичних завдань і тестів. Всі варіанти індивідуальних завдань розроблені таким чином, що охоплюють провідні питання усіх тем, включених до даного модулю.

Для успішного виконання контрольної роботи треба добре опрацювати відповідні розділи підручників, конспекти лекцій, самостійно, в процесі підготовки до семінарських занять, розв'язати всі включені у даний посібник тестові завдання, підготувати відповіді на запитання для перевірки знань. У разі виникнення певних труднощів, доцільно звернутися заздалегідь за консультацією до викладача, що веде семінарські заняття або до лектора.

Завдання 1 передбачає визначення п'яти базових категорій за темами 1-5 навчальної дисципліни. Мета завдання — контроль засвоєння студентами понятійного апарату дисципліни. За кожне повне й чітке визначення категорії студент отримує 0,5 бали, так що максимальна кількість балів за це завдання може становити максимум **2,5 бали** ($0,5 \text{ бал} \cdot 5 \text{ зав.} = 2,5 \text{ бал.}$). Якщо мають місце помилки, знижується оцінка за кожне окреме завдання й відповідно загальна сума балів.

Завдання 2 — теоретичне питання тем 1—5, відповідь на яке дає змогу з'ясувати ступень засвоєння теоретичних засад “Історії економіки та економічної думки”. Максимальна оцінка за це завдання, яка виставляється в разі повного, точного і всебічного висвітлення заданого питання, — **2,5 бали**.

Завдання 3 — проблемне завдання, розв'язання якого має продемонструвати опанування студентом навичок застосування теоретичних знань. Максимальна оцінка — **2,5 бали**.

Завдання 4 — складається із п'яти тестів, що відносяться до різних розділів курсу і дозволяють з'ясувати глибину розуміння економічних категорій, законів, процесів та явищ. Вірна відповідь по кожному тесту оцінюється у 0,5 бали, відповідно максимальна кількість балів, яку можна набрати за виконання даного завдання — **2,5 бали**.

Максимальна кількість балів, яку можна отримати за виконання модульної контрольної роботи №1 складає **10 балів**.

У разі отримання незадовільної оцінки за модульну контрольну роботу № 1, тобто одержання за неї менше мінімальної кількості балів (менше 6 балів), роботу треба виконати повторно, але у такому разі вона оцінюється тільки у мінімум балів, передбачених за цю форму контролю поточних знань студентів. Це пов'язано із тим, що модульно-рейтингова система організації навчального процесу має на меті добросовісну систематичну самостійну роботу студентів над опануванням включених до навчального плану дисциплін і своєчасне виконання графіку навчального процесу. Студенти, що ігнорують ці вимоги і не працюють над навчальними дисциплінами систематично, не можуть добре засвоїти навчальну дисципліну і розраховувати на отримання високої підсумкової оцінки.

Нижче наводиться **приклад (зразок) типового завдання контрольної роботи з модулю 1:**

Модульна контрольна робота № 1

Варіант № 1

1. Визначте категорії і поняття: родова община; фео́д; розсіяна мануфактура; продуктивні сили суспільства; комутація рент.

2. Теоретичне питання. Основні риси, етапи розвитку, економічна структура західноєвропейського феодалізму.

3. Проблемне завдання. Зробіть порівняльний аналіз формаційного і цивілізаційного підходів до періодизації господарського розвитку суспільства.

4. Тести.

Виберіть із наведених одну правильну відповідь.

4.1. *Формаційний підхід періодизації історії економіки полягає в поділі світової історії на*

а) індустріалізм — капіталізм — імперіалізм;

б) історію давніх часів — середньовіччя — нову — новітню;

в) первісну, рабовласницьку, феодальну, буржуазну, комуністичну суспільно-економічні формації.

4.2. *У витоків феодалізму в Західній Європі стояли дві соціальні системи:*

а) антична і варварська;

б) рабовласницька і родова;

в) антична і рабовласницька;

г) родова і варварська;

д) правильні відповіді а) і б);

е) усі відповіді неправильні.

4.3. *Промисловий переворот, у 60 рр. XVIII ст. почався у такій країні:*

а) Англії;

б) Німеччині;

в) Бельгії;

г) Франції.

4.4. *Що таке хрематистика Аристотеля?*

а) це наука про багатство;

б) це наука про управління майном;

в) це наука про зовнішню торгівлю.

4.5. *Фома Аквінський — представник:*

а) меркантилізму;

в) школи каноністів;

г) школи фізіократів.

МОДУЛЬ 2

Тема 6. РОЗВИТОК РИНКОВОГО ГОСПОДАРСТВА У ПЕРІОД СТАНОВЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ДЕРЖАВ (ДРУГА ПОЛОВИНА XVII СТ. — ПЕРША ПОЛОВИНА XIX СТ.). РОЗВИТОК ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ ЕПОХИ ВІЛЬНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ (ФІЗІОКРАТІЯ; КЛАСИЧНИЙ НАПРЯМ; “ІСТОРИЧНІ ШКОЛИ”; ДРІБНОБУРЖУАЗНІ Й СОЦІАЛІСТИЧНІ ТЕЧІЇ; МАРКСИЗМ)

6.1. План семінарського заняття

1. Генезис ринкового господарства в Англії та його висвітлення у теоретико-економічному спадку А. Сміта та Д. Рікардо.
2. Промисловий переворот у Франції. Визначальна роль лихварського, банківського, фінансового капіталу в національному економічному розвитку Франції як “держави-рантьє”.
3. Роль вчення фізіократів у розвитку економічної думки. Основні представники школи фізіократів.
4. Відображення особливостей становлення ринкового господарства Німеччини представниками історичної школи.
5. Економічне вчення марксизму.
6. Особливості розвитку ринкових відносин у США. Висвітлення цих процесів у теоріях Г.Ч. Кері.

Література: [2, с. 213–273; 3, розділ 4,5,6,7; 5, с. 55–57, 70–88, 122–139, 177–199, 216–237; 14, тема 6; 15, с. 137–161; 24, гл. 2, 3, 4; 25; 29, с. 90–180; 31]

6.2. Основні категорії і поняття теми

Ринкове господарство. Вільна конкуренція. Промисловий переворот. Індустріалізація. Класична політична економія. Метод наукової абстракції. Економічні закони. Фізіократизм. “Економічна таблиця” Ф. Кене. Концепція природного порядку. “Невидима рука ринку” А. Сміта. Теорія вартості А. Сміта. Догма А. Сміта. Трудова теорія вартості Д. Рікардо. Принцип порівняльних переваг у міжнародній торгівлі Д. Рікардо. Закон народонаселення Т. Мальтуса. “Закон спадної родючості ґрунтів”. Теорія “утримання” Н. Сеніора. Теорія трьох факторів виробництва Ж.Б. Сея. Критичний напрям у політичній економії. Національна політична економія. Історичний метод дослідження. Теорія “національної економії” Ф. Ліста. Концепції стадійного економічного розвитку Ф. Ліста, В. Рошера, Б. Гільдебранда. Стара історична школа. Нова історична школа. Історичний матеріалізм. Метод матеріалістичної діалектики. Теорія додаткової вартості К. Маркса. Товар “робоча сила”. Абстрактна і конкретна праця. Постійний і змінний капітал. Органічна будова капіталу. Загальний закон капіталістичного нагромадження К. Маркса. Ревізіонізм. Ортодоксальний напрям марксизму. Теорія “гармонії інтересів” Г.Ч. Кері.

6.3. Тематика рефератів

1. Промисловий переворот і індустріалізація в Англії.
2. Промисловий переворот у Франції.
3. Основні теоретичні набуття класичної буржуазної політекономії.
4. Ф. Кене — засновник школи фізіократів.
5. Економічні таблиці Ф. Кене.
6. Фізіократичні погляди А. Тюрго.
7. Теорія трудової вартості А. Сміта.
8. Економічне вчення Д. Рікардо.
9. Марксизм — економічна теорія пролетаріату.
10. Економічне вчення Т. Мальтуса.
11. Економічне вчення Ж.Б. Сея.
12. Національна система політичної економії та її зв'язок з господарським розвитком німецьких земель.
13. Внесок німецької історичної школи в розвиток світової економічної думки.
14. Основні ідеї та структура "Капіталу".

6.4. Запитання для перевірки знань

1. Що таке вільна конкуренція? Які умови необхідні для її існування?
2. Які особливості мала методологія економічних досліджень класичної школи політичної економії?
3. Який внесок в розвиток економічної теорії зробила класична школа політичної економії?
4. Які особливості формування ринкової економіки в Англії, Франції, Німеччині та США?
5. Які проблеми аналізуються в "Економічній таблиці" Ф. Кене?
6. Які особливості фізіократичних поглядів А. Тюрго?
7. У чому полягає суть теорій: вартості — А. Сміта, Д. Рікардо, К. Маркса; земельної ренти — Д. Рікардо?
8. Які принципи класичної школи стали об'єктом критики з боку Т.Р. Мальтуса?
9. Які етапи пройшла німецька історична школа у своєму розвитку? Які вони мали особливості?
10. У чому полягає суть принципу матеріалістичного розуміння історії?
11. Якими є об'єктивні передумови та ідейні джерела виникнення марксизму?
12. Який механізм утворення доданої вартості був запропонований К. Марксом?
13. Як формулюється в "Капіталі" загальний закон капіталістичного нагромадження?
14. Які сформувалися основні напрямки послідовників марксистських ідей?
15. Які основні положення теорії "гармонії інтересів" Г.Ч. Кері?

16. Якою є сутність соціалістичної ідеї, і де знаходяться її витoki?
17. Якими були соціально-економічні передумови і наслідки війни північно-американських колоній за незалежність?

6.5. Тести

Виберіть із наведених одну правильну відповідь

1. До представників класичної школи політекономії належать:
- а) А. Сміт, У. Петті, Д. Рікардо, К. Менгер;
 - б) Ф. Кене, П. Буагільбер, А. Сміт, Т. Мальтус;
 - в) Д. Рікардо, Дж. Мілль, Ж.Б. Сей, Дж. Кейнс;
 - г) У. Петті, А. Сміт, Ж.Б. Сей, Дж.С. Мілль.
2. Основоположником школи фізіократів був:
- а) Ф. Кене;
 - б) У. Петті;
 - в) А. Сміт;
 - г) П. Буагільбер.
3. Зарплата за У. Петті — це:
- а) плата, яка рівна вартості виробленого товару;
 - б) сума вартостей предметів споживання, які необхідні для фізичного існування людини;
 - в) плата за витрачений час на виготовлення продукту;
 - г) плата, яку можна використати для задоволення матеріальних і духовних потреб.
4. Який клас не входив до суспільної класифікації Ф. Кене?
- а) продуктивний;
 - б) непродуктивний;
 - в) капіталістів;
 - г) власників землі.
5. Фізіократія є владою:
- а) грошей;
 - б) природи;
 - в) народу;
 - г) здоров'я.
6. Класична школа політекономії (У. Петті, П. Буагільбер, А. Сміт, Д. Рікардо) базувалась на таких основних принципах:
- а) об'єктивна дія „природних” законів;
 - б) виходила з переслідування особистих інтересів кожного індивіду;
 - в) забезпечення максимуму економічної волі (в умовах приватної власності) господарюючим суб'єктам;
 - г) усі попередні відповіді правильні.
7. Джерелом багатства за А. Смітом є:
- а) гроші;
 - б) земля;
 - в) сільське господарство і промисловість;

7.4. Запитання для перевірки знань

1. Чим обумовлена втрата Англією світової економічної першості наприкінці XIX ст.?

2. З якими причинами пов'язане уповільнення темпів економічного зростання у Франції наприкінці XIX ст.?

3. Чим обумовлювалося економічне піднесення Німеччини в другій половині XIX ст.?

4. Які причини обумовили економічне піднесення США та пертворення їх у провідну індустріальну державу світу в останній третині XIX ст.?

5. Якими є передумови виникнення маржиналізму?

6. У чому полягає сутність маржинальної революції?

7. Чим відрізняється "пруський" шлях розвитку сільського господарства від "американського"? Яким країнам був притаманний саме той чи інший шлях і чому?

8. Які теоретичні положення розробив Л. Вальрас?

9. У чому полягає зміст теорії ціни А. Маршалла?

7.5. Тести

Виберіть із наведених одну правильну відповідь

1. Концерни — це:

а) механічне та хаотичне об'єднання картелів, трестів і синдикатів;

б) транснаціональні й міжнаціональні компанії;

в) об'єднання ряду трестів чи підприємств промисловості, транспорту, торгівлі й банківської сфери. Учасники зберігають формальну самостійність, однак підпорядковуються контролю фінансової групи, котра очолює концерн.

2. Засновниками неокласичної теорії вартості є такі економісти:

а) А. Маршалл, Дж. Кейнс, М. Фрідмен;

б) К. Менгер, О. Бем-Баверк, Ф. Візер, Дж. Кларк, А. Маршалл;

в) Дж. Кларк, Дж. Кейнс;

г) Ф. Кене, П. Самуельсон;

д) А. Маршалл, К. Маркс, Д. Рікардо.

3. Автором концепції економіки добробуту є:

а) А. Маршалл;

б) А. Пігу;

в) К. Менгер;

г) В. Рошер.

4. Яку галузь національної економіки Ф. Ліст вважав найважливішою?

а) сільське господарство;

б) мистецтво;

в) наука;

г) медицина.

5. "Пруський" шлях розвитку капіталізму в сільському господарстві — це:

а) шлях бурхливого розвитку фермерства;

б) шлях поступової “повзучої” еволюції поміщицьких господарств в капіталістичні;

в) винятково німецький шлях обуржуазнювання аграрних відносин.

6. А. Маршалл є засновником теорії:

а) цінової еластичності попиту;

б) трудової теорії вартості;

в) альтернативних витрат;

г) добробуту.

7. Яким терміном А. Маршалл запропонував замінити термін “політична економія”?

а) “аналітична економія”;

б) “економікс”;

в) “економіка”;

г) “математична економія”.

8. “Американський шлях” розвитку сільського господарства являє собою:

а) виключно специфічний шлях розвитку сільського господарства в США;

б) фермерський шлях розвитку в сільському господарстві;

в) виключно специфічний шлях розвитку сільського господарства в США, проте з використанням цього досвіду тільки в Росії під час проведення столипінської аграрної реформи.

9. Який вчений не належить до представників кембріджської школи?

а) А. Маршалл;

б) К. Менгер;

в) А. Пігу.

10. Яка теорія стверджує, що у процесі виробництва спостерігається спадна продуктивність праці та капіталу, пояснювана тим, що в разі збільшення одного з факторів виробництва за інших незмінних факторів відбувається падіння зростання продукції:

а) теорія додаткової вартості;

б) теорія граничної продуктивності;

в) теорія “гармонії інтересів”.

11. Термін “імперіалізм” як ознаку панування монополістичного капіталу вперше ввів в економічну термінологію:

а) К. Маркс;

б) В.І. Ленін;

в) А. Маршалл;

г) Д.А. Гобсон;

д) Р. Гільфердінг.

12. Відповідно до теорії австрійської школи маржиналізму ціна товару повинна визначатись на основі:

а) трудових витрат;

б) граничної корисності;

в) попиту та пропозиції.

**Тема 8. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ РИНКОВОГО
ГОСПОДАРСТВА ТА ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ЕКОНОМІЧНОЇ
ДУМКИ В УКРАЇНІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ — ПОЧАТКУ ХХ ст.
(ЛІБЕРАЛЬНО-НАРОДНИЦЬКІ, “СОЦІАЛЬНИЙ”,
МАРКСИСТСЬКИЙ, МАРЖИНАЛЬНИЙ ТА ІНШІ НАПРЯМИ)**

8.1. План семінарського заняття

1. Ринкова еволюція України після реформ 1848 та 1861 років. Становлення ринкового господарства.

2. Відображення особливостей економічного розвитку в економіко-теоретичних дослідженнях ліберально-народницької течії. П. Чубинський, П. Червінський, О. Шлікевич, В. Вазар, О. Русов, М. Левицький, Т. Осадчий.

3. “Легально-марксистські” і “академічні” дослідження найпоширеніших економічних вчень (марксистського, маржинального, неокласичного, історичної школи та ін.). Теоретичні спроби їхнього поєднання: В. Водовозов, В. Железнов, П. Ляшенко, І. Миклашевський, О. Миклашевський, В. Левитський, О. Скворцов, О. Анциферов.

4. Земельне та сільськогосподарське питання у науковому доробку українських економістів на початку ХХ ст. М. Бунге, М. Зібер, А. Антонович, Л. Яснопольський, К. Воблій.

5. Дослідження особливостей розвитку ринкового господарства України на зламі ХІХ-ХХ ст. О. Блімович, Р. Орженецький, М. Ковалевський, П. Фомін, Л. Федорович, І. Янжул, П. Мігулін.

6. Столипінська аграрна реформа та спроби її реалізації в Україні.

Література: [2, с. 303–331; 4, розділ 10; 5, с. 247–327; 12, с. 23–61; 13, с. 25–40, 70–119; 14, тема 8; 22, с. 297–382; 29, с. 231–242; 35, с. 127–137]

8.2. Основні категорії і поняття теми

Відміна кріпацтва. Класичний напрям політичної економії. Маржиналізм. Народництво. Марксизм. “Соціальний” напрям. Концентрація виробництва. Грошова реформа. Пережитки кріпацтва. Теорія розподілу М.І. Туган-Барановського. Теорія збалансованого бюджету споживача Є.Є. Слуцького. Принцип С.А. Подолинського. Столипінська аграрна реформа. Селянський поземельний банк. Соціалізація. Націоналізація. Окультурення земель.

8.3. Тематика рефератів і доповідей

1. С.А. Подолинський — засновник української школи фізичної економії.

2. Економічні питання в працях І. Франка та його прихильників.

3. “Артільний батько” М. Левитський.

4. М.П. Яснопольський — засновник першої у світі школи територіальної фінансової економетрії.

5. Криза кріпосної системи господарства в українських землях.
6. Українські землі у складі Австро-Угорської імперії (кінець XVII — початок XX ст.).
7. Концентрація промислового капіталу та монополізація промисловості на межі XIX—XX ст. в українських землях.

8.4. Запитання для перевірки знань

1. У чому полягала сутність відміни кріпацтва в Російській імперії у 1861 році?
2. Які напрями розвитку економіко-теоретичних досліджень в Україні у пореформений період Ви знаєте?
3. Чим характеризується економічний розвиток західноукраїнських земель в другій половині XIX — на початку XX ст.?
4. У чому полягало значення грошової реформи 1895—1897 рр.?
5. Чому М.І. Туган-Барановський вважається засновником номіналістично-кількісної теорії грошей?
6. Які основні риси розвитку української економічної думки наприкінці XIX — початку XX ст.?
7. Яку мету переслідувала Столипінська аграрна реформа та якими були основні напрямки її проведення?

8.5. Тести.

Виберіть із наведених одну правильну відповідь

1. Ліквідація кріпосного права в Російській імперії відбулась:

- а) 19 лютого 1861 року;
- б) 20 лютого 1861 року;
- в) 18 лютого 1861 року;
- г) 21 лютого 1861 року.

2. Реформа 1861 року носила:

- а) послідовний характер і повністю ліквідувала кріпацтво;
- б) непослідовний, половинчастий й відверто грабіжницький характер;
- в) всі відповіді неправильні.

3. Роль яких центрів оптової сільськогосп. й промислової продукції зростає в Україні впродовж другої половини XIX ст.?

- а) сільськогосподарських базарів;
- б) загальноросійських міністерств;
- в) промислових ярмарок;
- г) товарних бірж.

4. Визначте, яким шляхом відбувався генезис підприємницьких відносин у сільському господарстві України після реформи 1861 р.:

- а) "пруським" шляхом;
- б) "американським" шляхом;
- в) двома шляхами одночасно;
- г) мав особливий характер розвитку.

5. Основною причиною криз М.І. Туган-Барановський вважав:

а) особливості руху позичкового капіталу та обмеженість банківських ресурсів;

б) протиріччя між суспільним характером виробництва та приватнокапіталістичною формою правління;

в) особливості руху позичкового капіталу та протиріччями між суспільним характером виробництва;

г) обмеженість банківських ресурсів та приватнокапіталістичною формою правління.

6. Першим економістом, виступаючим за поєднання трудової теорії вартості з теорією граничної корисності був:

а) Є.Є. Слуцький;

б) М.І. Туган-Барановський;

в) А.Я. Антонович;

г) К.Г. Воблій.

7. Праця "До теорії збалансованого бюджету споживача", яка започаткувала якісно новий стан у розвитку теорії попиту, визначила принципово нові підходи до розв'язання проблеми зв'язку між ціною і попитом та функцією корисності, належить:

а) М.І. Туган-Барановському;

б) Є.Є. Слуцькому;

в) К.Г. Воблому;

г) А.Я. Антоновичу.

8. Першовідкривачем сучасної інвестиційної теорії циклів став:

а) П.І. Фомін;

б) О.Д. Вілімович;

в) М.І. Туган-Барановський;

г) П.П. Мігулін.

9. Ідеї фізіократизму в Україні розвивав:

а) В. Величко;

б) В. Каразін;

в) Б. Хмельницький;

г) І. Посошков.

10. Серйозною перепорою на шляху столипінської реформи було:

а) малоземельне селянство;

б) заможне селянство;

в) поміщицьке господарство;

г) протидія з боку лівих партій Державної Думи.

11. Автором якої наукової розробки був І. Вернадський:

а) теорії суспільного розвитку;

б) першого вітчизняного підручника з політичної економії;

в) "Економічної системи";

г) заміни панщини грошовим оброком;

д) передачі землі у власність селян.

**Тема 9. ГОСПОДАРСТВО ТА ЕКОНОМІЧНА ДУМКА В ПЕРІОД
ДЕРЖАВНО-МОНОПОЛІСТИЧНОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА
СВІТОВОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ ст.
(КЕЙНСІАНСТВО; “ШВЕДСЬКА ШКОЛА”; ТЕОРІЇ
ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ; ЗАРОДЖЕННЯ
ІНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ)**

9.1. План семінарського заняття

1. Характерні особливості розвитку світового господарства на початку ХХ ст.
2. Вплив Першої світової війни на розвиток господарства європейських країн та США. Версальська угода та її економічна суть.
3. Світова економічна криза 1929 — 1933 рр. та варіанти виходу з “Великої економічної депресії”.
4. Кейнсіанство. Обґрунтування теорії та практики макроекономічного регулювання.
5. Світове господарство в роки Другої світової війни. Її соціально-економічні наслідки.
6. Теоретико-методологічні засади та основні напрямки раннього інституціоналізму.

Література: [2, с. 334–367; 4, с. 201–248; 5, с. 383–417; 10, с. 278–300; 13, с. 40–50, 69–105; 14, тема 9; 15, с. 277–320, 337–380; 20; 24, гл. 7; 29, с. 265–290]

9.2. Основні категорії і поняття теми

Плани Дауеса і Юнга. Золотозливкова монетарна система. Державне втручання у ринкову економіку. “Новий курс Рузвельта”. Американське процвітання. Економічна політика “Народного фронту” у Франції. Нацистський варіант реформування економіки. Банк міжнародного розвитку. Бреттон-Вудська угода (1944 р.). Золотодевільна монетарна система. Фактори економічного зростання. Основний психологічний закон Дж. Кейнса. Ефект мультиплікатора. Інституціоналізм.

9.3. Тематика рефератів

1. Економічні причини Першої світової війни.
2. Теорії імперіалізму та концепції ринку.
3. Економічні умови Версальської угоди.
3. Загальна характеристика антикризових економічних програм провідних країн світу (30-ті рр. ХХ ст.).
4. Теорії трансформації капіталізму і технократичні концепції суспільства.
5. Основні проблеми праці Дж. Кейнса “Загальна теорія зайнятості, процента та грошей” (1936).
6. Особливості економічних ідей лівого кейнсіанства.

7. Представники шведської школи економічної теорії та розвиток світової економічної думки. К. Віксель.

9.4. Запитання для перевірки знань

1. Якими були наслідки Першої світової війни для провідних країн світу — Англії, Франції, Німеччини, США ?

2. Чим характеризується економічний розвиток Німеччини у міжвоєнний період?

3. Чим характеризується економічний розвиток Франції у міжвоєнний період?

4. Чим характеризується економічний розвиток Англії у міжвоєнний період?

5. Чим характеризується економічний розвиток США у міжвоєнний період?

Який основний зміст “плану Дауеса”?

6. Як за “Новим курсом” Ф.Д. Рузвельта досягається стабілізація промислового виробництва та банківсько-фінансової системи в США ?

7. Які основні ідеї відображено в праці Дж.М. Кейнса “Загальна теорія зайнятості, процента і грошей”?

8. Які заходи, на думку Дж.М. Кейнса, здатні вивести економіку із кризи?

9. Які форми та методи державного регулювання економіки притаманні періоду Другої світової війни?

9.5. Тести

Виберіть із наведених одну правильну відповідь

1. Економічна криза, влітку 1920 року, в США була зумовлена:

- а) реконверсією;
- б) збільшенням кількості органів військового регулювання;
- в) поразкою у Першій світовій війні;
- г) стимулюванням приватної ініціативи.

2. З метою допомоги якій країні влітку 1924 року на Лондонській конференції був прийнятий “план Дауеса”?:

- а) США;
- б) Росії;
- в) Німеччині;
- г) Франції.

3. З метою запобігання економічній кризі уряд Ллойда Джорджа в Англії:

- а) демонтував деякі органи державного регулювання та відмінив золотий стандарт фунта стерлінгів;
- б) скоротив видатки на соціальну сферу;
- в) залучив додаткові інвестиції та збільшив фінансування важкої промисловості;
- г) скоротив непрямі податки.

4. Зростання економіки Франції на початку 20-х років XX ст. було викликано:

- а) возз'єднанням Ельзасу й Лотарингії;
- б) отриманням німецьких репарацій;
- в) держсубсидіями;
- г) швидким розвитком нових галузей: авто-, авіа-, радіо- тощо.
- д) впровадженням передових методів організації виробництва й технологій;
- е) всі вище перераховані фактори.

5. "Велика депресія" — це економічна криза перевиробництва, яка мала місце у:

- а) 1913 р.;
- б) 1920 — 1921 рр.;
- в) 1929 — 1933 рр.;
- г) 1974 — 1975 рр.;
- д) 1980 — 1982 рр.

6. Найбільш яскравим прикладом виходу з кризи мирним шляхом, без встановлення диктатури є:

- а) план Юнга;
- б) "новий курс" Франкліна Рузвельта;
- в) план Дж. Мея;
- г) план Маршалла.

7. Концепція мультиплікатора Дж. Кейнса встановлює зв'язок:

- а) між змінами інвестицій і національного доходу;
- б) попитом і пропозицією;
- в) змінами інвестицій і зайнятості;
- г) інфляцією і безробіттям.

8. Предметом дослідження інституціоналізму є:

- а) сфера виробництва;
- б) економічні та позаекономічні явища;
- в) сфера обігу;
- г) суспільні інститути.

9. Суть основного психологічного закону Дж. Кейнса:

- а) із збільшенням доходу споживання збільшується;
- б) із збільшенням доходу споживання зменшується;
- в) із збільшенням доходу споживання збільшується, але меншою мірою, ніж дохід;
- г) ваш варіант.

10. До методів дослідження інституціоналізму належать:

- а) історико-економічний;
- б) технологічний детермінізм;
- в) соціально-психологічний;
- г) усі перелічені.

ЗРАЗОК ТИПОВОГО ДОМАШНЬОГО ЗАВДАННЯ № 2

1. Теоретичне питання. Вплив Першої світової війни на розвиток господарства європейських країн та США. Версальська угода та її економічна суть.

2. Проблемне завдання. Назвіть відкриття в області науки і техніки, які зумовили появу абсолютно нових тенденцій в розвитку світового капіталістичного господарства на межі XIX і XX століть.

3. Тести. Виберіть із наведених одну правильну відповідь.

3.1. Серйозною перепоною на шляху століпінської аграрної реформи було:

- а) малоземельне селянство;
- б) заможне селянство;
- в) поміщицьке господарство;
- г) протидія з боку лівих партій Державної Думи.

3.2. Економічна криза, влітку 1920 року, в США була зумовлена:

- а) реконверсією;
- б) збільшенням кількості органів військового регулювання;
- в) поразкою у Першій світовій війні;
- г) стимулюванням приватної ініціативи.

3.3. Ф. Кене поділив капітал на:

- а) основний і оборотний;
- б) первісні і щорічні аванси;
- в) продуктивний і непродуктивний;
- г) такий, що створює і не створює цінність.

3.4. А. Маршалл є засновником теорії:

- а) цінової еластичності попиту;
- б) трудової теорії вартості;
- в) альтернативних витрат;
- г) добробуту.

3.5. Якою буде величина витрат виробництва, якщо відомо:

$W=100; V=20; m'=200\%$?

- а) 40;
- б) 80;
- в) 60;
- г) 120.

3.6. Автором концепції розподілу праці на конкретну і абстрактну є:

- а) Ф. Бастіа;
- б) К. Маркс;
- в) Д. Рікардо;
- г) М. Туган-Барановський.

СТРУКТУРА МОДУЛЬНОЇ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ №2 ТА МЕТОДИЧНІ ВИМОГИ ДО ЇЇ ВИКОНАННЯ

Модуль 2 (теми 6—9 навчального курсу “Історія економіки та економічної думки”) завершується написанням модульної контрольної роботи №2, яка проводиться по індивідуальним завданням, що складаються із теоретичних завдань і тестів. Всі варіанти індивідуальних завдань розроблені таким чином, що охоплюють провідні питання усіх тем, включених до даного модулю.

Для успішного виконання контрольної роботи треба добре опрацювати відповідні розділи підручників, конспекти лекцій, самостійно, в процесі підготовки до семінарських занять, розв'язати всі включені у дану методичку проблемні завдання, розібратися із тестовими завданнями. У разі виникнення певних труднощів, доцільно звернутися заздалегідь за консультацією до викладача, що веде семінарські заняття або до лектора.

Завдання 1 передбачає визначення п'яти базових категорій за темами 6-9 навчальної дисципліни. Мета завдання — контроль засвоєння студентами понятійного апарату дисципліни. За кожне повне й чітке визначення категорії студент отримує 0,5 бали, так що максимальна кількість балів за це завдання може становити максимум 2,5 бал. ($0,5 \text{ бал.} \cdot 5 \text{ зав.} = 2,5 \text{ бал.}$). Якщо мають місце помилки, знижується оцінка за кожне окреме завдання й відповідно загальна сума балів.

Завдання 2 — теоретичне питання тем 6—9, відповідь на яке дає змогу з'ясувати ступень засвоєння теоретичних засад “Історії економіки та економічної думки”. Максимальна оцінка за це завдання, яка виставляється в разі повного, точного і всебічного висвітлення заданого питання, — 2,5 бали.

Завдання 3 — проблемне завдання, розв'язання якого має продемонструвати опанування студентом навичок застосування теоретичних знань. Максимальна оцінка — 2,5 бали.

Завдання 4 — складається із п'яти тестів, що відносяться до різних розділів курсу і дозволяють з'ясувати глибину розуміння економічних категорій, законів, процесів та явищ. Вірна відповідь по кожному тесту оцінюється у 0,5 бали, відповідно максимальна кількість балів, яку можна набрати за виконання даного завдання — 2,5 бали.

Максимальна кількість балів, яку можна отримати за виконання модульної контрольної роботи №2 складає 10 балів.

У разі отримання незадовільної оцінки за модульну контрольну роботу № 2, тобто одержання за неї менше мінімальної кількості балів (менше 6 балів), роботу треба виконати повторно, але у такому разі вона оцінюється тільки у мінімум балів, передбачених за цю форму контролю поточних знань студентів. Це пов'язано із тим, що модульно-рейтингова система організації навчального процесу має на

меті добросовісну систематичну самостійну роботу студентів над опануванням включених до навчального плану дисциплін і своєчасне виконання графіку навчального процесу. Студенти, що ігнорують ці вимоги і не працюють над навчальними дисциплінами систематично, не можуть добре засвоїти навчальну дисципліну і розраховувати на отримання високої підсумкової оцінки.

Нижче наводиться приклад (зразок) типового завдання контрольної роботи з модулю 2:

Модульна контрольна робота № 2

Варіант № 1

1. Визначте категорії і поняття: ринкове господарство, класичний напрям політичної економії, План Дауеса, науково-технічний прогрес, концентрація виробництва.

2. Теоретичне питання. Особливості промислового перевороту в Англії.

3. Проблемне завдання. У чому полягало значення грошової реформи 1895—1897 рр.?

4. Тести.

Виберіть із наведених одну правильну відповідь.

4.1. Ліквідація кріпосного права в Російській імперії відбулась:

- а) 19 лютого 1861 року;
- б) 20 лютого 1861 року;
- в) 18 лютого 1861 року;
- г) 21 лютого 1861 року.

4.2. Суть основного психологічного закону Дж. Кейнса:

- а) із збільшенням доходу споживання збільшується;
- б) із збільшенням доходу споживання зменшується;
- в) із збільшенням доходу споживання збільшується, але меншою мірою, ніж дохід.

4.3. Фізіократія є владою:

- а) грошей;
- б) природи;
- в) народу;
- г) здоров'я.

4.4. Відповідно до теорії австрійської школи маржиналізму ціна товару повинна визначатись на основі:

- а) трудових витрат;
- б) граничної корисності;
- в) попиту та пропозиції.

4.5. С. Сісмонді був представником:

- а) класичної школи політекономії;
- б) дрібнобуржуазної політекономії;
- в) інституціоналізму;
- г) історичної школи.

МОДУЛЬ 3

Тема 10. РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК ПРОВІДНИХ КРАЇН СВІТОВОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ ПІД ВПЛИВОМ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ ст. (НЕОКЕЙНСІАНСТВО; ПОСТКЕЙНСІАНСТВО; НЕОЛІБЕРАЛІЗМ; МОНЕТАРИЗМ; СОЦІАЛЬНО-ІНСТИТУЦІАЛЬНІ НАПРЯМИ)

10.1. План семінарського заняття

1. Фактори розвитку провідних національних економік. Особливості економічних систем і форм господарювання провідних країн повоєнного світу.

2. Розвиток економічних систем змішаного типу та роль економічної думки у їх формуванні.

3. Корпоративні форми господарювання та їх наукове обґрунтування в другій половині ХХ ст.

4. Економічне зростання у повоєнний період та його неокейнсіанська інтерпретація.

5. Теорії економічного зростання в неокласицизмі та інституціоналізмі.

Література: [2, с. 369–462; 4, с. 251–299, розділ 12; 5, с. 379–401; 13, с. 122–136; 141–153, 167–193; 14, тема 10; 15, с. 381–396; 410–432, 468–500, 508–537, 539–573; 17; 24, гл. 8, 9]

10.2. Основні категорії і поняття теми

Неокейнсіанство. Ліве кейнсіанство. “Економічне диво”. Змішана економіка. План Маршалла. Транснаціональні корпорації. Теорії економічного зростання. Теорія економічної динаміки. Схильність до споживання. Теорія економічного циклу. Дискреційна політика. Політика вмонтованих стабілізаторів. “Перегрів” економіки. Стримуюча політика. Посткейнсіанство. Неолібералізм. “Нова австрійська школа”. Соціально-ринкова економіка. “Тетчеризм”. “Французький тетчеризм”. “Рейганоміка”. Монетаризм. “Грошове правило”.

10.3. Тематика рефератів

1. Економічні наслідки Другої світової війни для світового господарства.

2. Неокейнсіанські моделі економічного зростання і циклічного розвитку.

3. Неоліберальна теорія “соціального ринкового господарства”.

4. Сучасний монетаристський варіант кількісної теорії грошей.

5. Неоконсервативна економічна політика: суть і теоретичні засади.

6. Концепція “кейнсіансько-неокласичного синтезу”.

7. План Маршалла та його роль у відбудові господарства західноєвропейських країн.

8. Неокласичні теорії економічного зростання. Харрод-Домар. Р.Солоу.

10.4. Запитання для контролю знань

1. Які проблеми і процеси відчувались у розвитку світового господарства другої половини ХХ ст.?

2. Чим обумовлене зниження темпів економічного зростання США у 50-60-ті роки ХХ ст.?

3. Які принципи було покладено в модель "змішаної економіки" та які країни обрали для себе цей шлях?

4. Якими були причини економічного піднесення Японії у 50—60-ті роки ХХ ст.?

5. Чим характеризується економічний розвиток Англії після Другої світової війни?

6. В чому полягає суть реформ Л. Ерхарда в Німеччині?

7. Які головні положення неокенсіанської моделі економічного зростання?

8. Які школи входять до неолібералізму?

9. Які основні напрями наукових досліджень Й. Шумпетера?

10. Яким є принцип побудови та зміст неокласичної моделі економічного зростання Р. Солоу?

11. Порівняйте неокласичні та неокейнсіанські моделі економічного зростання. Яка модель, на вашу думку, змістовніше відображає реальні процеси економічного розвитку?

10.5. Тести

Виберіть із наведених одну правильну відповідь

1. Модель "змішаної економіки" після Другої світової війни вибрали:

- а) Швеція, Австрія, Нідерланди, Бельгія;
- б) Швеція, Австрія, Нідерланди, США;
- в) Швеція, Швейцарія, Нідерланди, Бельгія;
- г) Норвегія, Австрія, Нідерланди, Бельгія.

2. Долар як головну валюту міжнародних платежів і розрахунків закріпила конференція:

- а) Ялтинська;
- б) Тегеранська;
- в) Бреттон-Вудська;
- г) Паризька.

3. Батьківщиною найбільших у світі транснаціональних корпорацій (ТНК) стала країна:

- а) Англія;
- б) Франція;

- в) Японія;
- г) США.

4. Політика "Нової економіки" заснована на ідеях Дж. Кейнса, поглядах В. Леонтьєва, К. Гелбрейта була запроваджена за часи президентства:

- а) Трумена;
- б) Ейзенхауера;
- в) Дж. М. Кеннеді;
- г) Р. Рейгана.

5. В закордонній та вітчизняній літературі Ерхарда вважають прихильником і послідовником теорії господарського порядку. Хто з відомих в світі економістів заклав основи зазначеної теорії?

- а) Р. Харрод;
- б) Е. Хансен;
- в) В. Ойкен;
- г) Д. Хікс.

6. Теорії економічного зростання пов'язані:

- а) з пошуком шляхів і факторів, які впливають на прискорення темпів економічного розвитку, на отримання максимальних результатів виробництва за найменших витрат;
- б) з проблемами забезпечення постійного сталого економічного зростання як умови динамічного розвитку економіки, що можливе лише у разі активного державного втручання в економіку;
- в) з пошуком шляхів забезпечення сталих темпів зростання економіки, що не виключає наявності економічних криз;
- г) з розвитком виробництва та технічного прогресу.

7. До „лівого” крила неокейнсіанців відносяться вчені:

- а) П. Самуельсон та Е. Хансен;
- б) Дж. Робінсон та К. Куріхара;
- в) П. Самуельсон та К. Куріхара;
- г) Дж. Робінсон та Е. Хансен.

8. До неолібералізму прийнято відносити:

- а) "нову австрійську школу", "фрейбурзьку школу", "монетарну школу";
- б) "нову австрійську школу", "німецьку школу", "чикагську школу";
- в) "австрійську школу", "швецьку школу", "монетарну школу";
- г) "стару австрійську школу", "фрейбурзьку школу", "чикагську школу".

9. Економічні погляди якого вченого ґрунтувались на понятті "ідеального типу господарства" — своєрідній моделі, яка передає основні закономірності розвитку і відбиває лише найсуттєвіші його риси?

- а) О. Рюстов;
- б) А. Мюллер-Армак;
- в) В. Ойкен;

г) М. Фрідмен.

11. "План Маршалла" — це:

- а) програма підготовки до „холодної війни”;
- б) план фінансової допомоги США європейським країнам, потерпілим внаслідок другої світової війни (окрім СРСР);
- в) доктрина „Америка для американців”;
- г) таємний план підриву економіки країн світової соціалістичної системи, утвореної після другої світової війни;
- д) програма післявоєнної демілітаризації економіки Японії.

Тема 11. СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО ТА ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ НА ЕТАПІ ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ КІНЦЯ ХХ — ПОЧАТКУ ХХІ ст. (ТЕОРІЇ “ЕКОНОМІКИ ПРОПОЗИЦІЇ”, “РАЦІОНАЛЬНИХ ОЧІКУВАНЬ”, “НЕОКЛАСИЧНИЙ СИНТЕЗ”, ЕКОНОМЕТРИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ; НЕОІНСТИТУЦІОНАЛІЗМ; НОВІТНІ ЕКОНОМІЧНІ ТЕОРІЇ)

11.1. План семінарського заняття

1. Причини та наслідки кризи неокейнсіанської макроекономічної теорії та стабілізаційної політики наприкінці ХХ ст.
2. “Неокласичний синтез” П.А. Самуельсон.
3. Новітні економічні теорії. Економетричні моделі.
4. Основні тенденції сучасного економічного розвитку США та Великобританії на етапі інформаційно-технологічної революції.
5. Теорія постіндустріального суспільства та її основоположники про витоки сучасної НТР.

Література: [2, с. 464–562; 4, с. 514 — 571; 14, тема 11; 15, с. 397–410, 432–442, 527–538, 16; 28, с. 137–179; 29, с. 341–370]

11.2. Основні категорії і поняття теми

Науково-технічна революція. Інтенсифікація праці. Постіндустріалізм. Менеджмент. Маркетинг. Інформаційна економіка. Інформаційне суспільство. Глобалізація економіки. Економіка пропозиції. Теорія раціональних очікувань. Ефект Лаффера. Соціальний або індустріально-технологічний інституціоналізм. Концепція врівноважувальної сили. Теорія конвергенції двох систем. Неоінституціоналізм. Економічна теорія прав власності. Теорема Коуза. Теорія суспільного вибору.

11.3. Тематика рефератів

1. Теорії економіки пропозиції як обґрунтування економічної політики Р. Рейгана у США та М. Тетчер у Великій Британії.

2. Основні постулати "нової класичної макроекономіки".
3. Сучасна науково-технічна революція і постіндустріальна цивілізація.
4. Соціально орієнтоване ринкове господарство та його моделі.
5. Господарські реформи в країнах Азії на сучасному етапі.
6. Інтернаціоналізація господарських процесів і глобалізація світового господарства.
7. Міжнародна економічна інтеграція: суть, форми і етапи.
8. Теорія трансакційних витрат Р. Коуза та О. Вільямсона.
9. Нова економічна історія та концепція інституційних змін Д. Норта

11.4. Запитання для контролю знань

1. У чому полягає неoinституціональна інтерпретація проблем власності та як вона пов'язана з розвитком підприємницької системи?
2. Яка ідея лежить в основі теорії суспільного вибору?
3. У чому проявилась ідейна спорідненість неоконсервативних теорій: монетаризму, економіки пропозиції та раціональних очікувань?
4. Розкрийте сучасне значення досліджень шкіл неоліберального напрямку. Чи зберігають вони свою актуальність?
5. Порівняйте неокласичні та неокейнсіанські моделі економічного зростання. Яка модель, на вашу думку, змістовніше відображає реальні процеси економічного розвитку? Обґрунтуйте відповідь.
6. У чому полягають особливості нового кейнсіанства?

11.5. Тести

Виберіть із наведених одну правильну відповідь

1. *Прогрес техніки, оволодіння новими технологіями стають критеріями періодизації суспільного розвитку від примітивних форм оволодіння ресурсами до індустріального суспільства, у якому високій рівень технічного оснащення забезпечує можливість масового споживання. Такі ідеї були розвинуті у працях:*

- а) Е. Тоффлера;
- б) У. Ростоу;
- в) Д. Белла;
- г) Дж. Мута.

2. *Постіндустріальне суспільство характеризується сильним зростанням ролі:*

- а) науково-технічного прогресу;
- б) держави у регулюванні економіки;
- в) менеджерів у виробництві;
- г) приватного сектору економіки.

3. *Висування на перший план інтелектуальної складової суспільного розвитку — характерна ознака концепції постіндустріального суспільства. Одним з перших сформулював цю концепцію:*

- а) Дж. Мут;
- б) Д. Белл;

- в) У. Ростоу;
- г) Е. Тоффлер.

4. Аналіз співвідношення величини ставок податків і державних доходів дав змогу встановити так званий:

- а) “ефект Мута”;
- б) “ефект Лаффера”;
- в) “ефект Лукаса”
- г) ефект мультиплікатора.

5. На засадах монетаризму виникла низка нових доктрин та шкіл, що дотримуються ліберальних поглядів, розвивають їх та пристосовують до сучасних вимог — це теорії:

- а) “економіки очікувань” та “раціональних пропозицій”;
- б) “раціональної економіки пропозицій” та “економіки очікувань”;
- в) “раціональної економіки” та “пропозицій очікувань”;
- г) “економіки пропозицій” та “раціональних очікувань”.

6. На початку 60-х років XX ст. Д.Мут сформулював поняття:

- а) “раціональної пропозиції”;
- б) “пропозиції очікувань”;
- в) “економіки очікувань”;
- г) “раціональних очікувань”.

7. Відомим представником індустріально-технологічного інституціоналізму був:

- а) Дж. Гелбрейт;
- б) Ф. Перру;
- в) У. Ростоу;
- г) Е. Тоффлер.

8. Визначте автора економічної теорії “прав власності”:

- а) Дж. Коммонс;
- б) Е. Тоффлер.;
- в) Р. Коуз;
- г) Дж. Б'юкенен;
- д) Д. Белл

9. Вихідною категорією в теорії Перру є поняття:

- а) “економічних структур”;
- б) “економічного розвитку”;
- в) “економічної стабільності”;
- г) “економічної кризи”.

10. Автором теорії суспільного вибору вважають:

- а) Г. Коуза;
- б) Д. Норта;
- в) О. Вільямсона;
- г) Дж. Б'юкенена.

Тема 12. ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ В УМОВАХ РАДЯНСЬКОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ ТА ЇЇГО ТРАКТУВАННЯ В ЕКОНОМІЧНІЙ ДУМЦІ

12.1. План семінарського заняття

1. Соціально-економічні заходи в Україні в період 1917 — 1920 р.
2. Політика “воєнного комунізму” та її відображення в дискусіях 20-х років ХХ ст.
3. Радянська індустріалізація, її джерела і соціально-економічні наслідки.
4. Становлення й етапи розвитку нової соціалістичної моделі господарювання і теоретичні осмислення її засад в працях вчених-економістів різних наукових спрямувань.
5. Концепції планово-централізованого управління, їхній вплив на практику господарювання. О. Вознесенський.
6. Реформи 60—90-х років ХХ ст. як спроба вдосконалення радянської господарської системи.
7. Емігрантська українська економічна думка.

Література: [2, с. 564–639; 12, с. 133–165, 282–293; 12, с. 133–322; 13, с. 56–69, 107–114, 154–166; 14, тема 12; 22, с. 329–402; 29, с. 251–262; 35, с. 197–213, 262–270]

12.2. Основні категорії і поняття теми

Легальний марксизм. Універсали. Земельна реформа. Директорія. Політика “воєнного комунізму”. Електрифікація ДАЕЛРО. Продовольча розгортка. Карткова система. Нова економічна політика. Індустріалізація. Колективізація. Грошова реформа. Раднаргоспи. Косигінська реформа. Роки застою. Перебудова.

12.3. Тематика рефератів

1. Економічна думка в Україні 20-30 рр. ХХ ст.
2. Суцільна колективізація: причини та наслідки.
3. Наслідки Другої світової війни для економіки України.
4. М. Волобуєв — до проблем української економіки.
5. Розвиток економічної науки в Україні 50-60 рр. ХХ ст.
6. О. Ліберман та спроби реформування соціалістичної економіки.
7. Хрущовська “відлига” й перші спроби реформування господарського механізму в 60-х рр. ХХ ст.
8. “Косигінська” реформа (1965 р.), її суть та реалізація в Україні.
9. “Горбачовська перебудова” як спроба трансформації радянської економічної системи.
10. Соціально-економічні й політичні причини та наслідки розпаду СРСР.

12.4. Запитання для перевірки знань

1. Які економічні положення було закріплено в Універсалах Центральної Ради?
2. Чому з приходом до влади П. Скоропадського розпочався новий етап в економічному житті України?
3. У чому виявилась непослідовність курсу Директорії у розробці аграрної політики?
4. Які основні причини призвели до відміни продрозгортки та заміни її продподатком?
5. Чим була обумовлена індустріалізація народного господарства радянської України в роки довоєнних п'ятирічок?
6. Які існували концепції планово-централізованого управління в СРСР?

12.5. Тести

Виберіть із наведених одну правильну відповідь

1. *Намаганням відновити правопорядок та ліквідувати "соціалістичні експерименти" відзначились:*
 - а) П. Скоропадський;
 - б) Центральна Рада;
 - в) Директорія;
 - г) С. Петлюра.
2. *Продовольча розгортка це:*
 - а) зобов'язання селян здавати за "твердими" цінами усі "надлишки" сільгосппродукції для безперебійного постачання Червоної армії й робочих;
 - б) введення карткової системи;
 - г) введення всезагальної трудової повинності для всього працездатного населення.
3. *Нова економічна політика (НЕП) — це перший досвід:*
 - а) планового господарювання;
 - б) ринкового господарювання;
 - в) поєднання планових і ринкових засад;
 - г) соціалістичного господарювання.
4. *Фундаментальним заходом НЕПу стало:*
 - а) надання державою підприємства або території для розробки природних ресурсів;
 - б) податкова реформа в сільському господарстві, пов'язана із заміною продрозкладки натуральним продовольчим податком;
 - в) стабілізація грошової системи;
 - г) розвиток споживацької кооперації.
5. *Основними джерелами індустріалізації були:*
 - а) націоналізація промисловості;
 - б) збільшення прямих і непрямих податків;

в) використання примусової праці політичних в'язнів та трудового ентузіазму працівників;

г) всі відповіді правильні;

д) всі відповіді неправильні.

6. Фашистський режим, встановлений на українських землях, визначив перед собою завдання:

а) підкорити й колонізувати Україну;

б) прискорити розвиток промисловості України;

в) прискорити розвиток сільського господарства України;

г) модернізувати промисловість України.

7. "Косигінську реформу" було розпочато:

а) 1965 року;

б) 1953 року;

в) 1964 року;

г) 1973 року.

8. У 1928 році з ідеями про переваги самостійного економічного розвитку України виступав:

а) М. Волобуєв;

б) О. Челінцев;

в) К. Воблий;

г) С. Фесенко.

9. Є.Г. Ліберман пропонував:

а) збільшити соціальні стандарти для радянських людей;

б) зменшити податки та збільшити видатки державного бюджету;

в) зробити деякі кроки в бік перетворення соціалістичних підприємств у відносно самостійних товаровиробників;

г) прискорити розвиток НТП.

10. Спроба проведення економічних реформ в роки так званої "перебудови" в СРСР відбулася в другій половині:

а) 70-х рр.;

б) 80-х рр.;

в) 90-х рр.

Тема 13. ФОРМУВАННЯ ОСНОВ РИНКОВОГО ГОСПОДАРСТВА І КОНЦЕПЦІЙ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ НА МЕЖІ ХХ-ХХІ ст.

13.1. План семінарського заняття

1. Стан економічного потенціалу України на момент проголошення незалежності. Початок формування національної економіки.
2. Радикальні економічні перетворення другої половини 90-х років ХХ — початку ХХІ ст. та їхні соціально-економічні наслідки.
3. Проблеми формування національної концепції сталого економічного зростання України та їхнє відображення у сучасних вітчизняних наукових дослідженнях.

Література: [2, с. 642–656; 12, с. 323–344; 13, с. 238–264; 14, тема 13]

13.2. Основні категорії і поняття теми

Тіньова економіка. Лібералізація цін. Роздержавлення земель. Ринок цінних паперів. Світова фінансово-економічна криза. Криза платіжного балансу. Макроекономічне регулювання.

13.3. Тематика рефератів

1. Характерні особливості реформування економіки України на початку 90-х рр. ХХ ст.
2. Грошова реформа 1996 року: причини, впровадження, наслідки.
3. Світова економічна криза і Україна.
4. Україна: погляд у майбутнє. Програма економічних реформ 2010-2014 рр.

13.4. Запитання для перевірки знань

1. В якому стані знаходилась економіка України на момент проголошення незалежності?
2. Якими були позитивні та негативні наслідки реформування національної економіки?
3. У чому полягали радикальні економічні перетворення другої половини 90-х рр. ХХ ст.?
4. Як відображаються проблеми формування національної концепції сталого економічного зростання у сучасних вітчизняних наукових дослідженнях?

13.5. Тести

Виберіть із наведених одну правильну відповідь

1. Коли Верховна Рада затвердила "Основи національної економічної політики"?
а) березень 1993 року;

- б) січень 1993 року;
- в) березень 1992 року;
- г) січень 1992 року.

2. У 80—90 роках ХХ ст. проблемами ринкового реформування займалися:

- а) Т. Ковальчук, Л. Корнійчук, Н. Татаренко;
- б) А. Гальчинський, В. Геець, В. Пінзеник;
- в) В. Черняк, Ю. Пахомов, А. Покритан;
- г) І. Мешко, М. Довбенко, П. Леоненко.

3. Залучення іноземних фінансових ресурсів використовувалося переважно:

- а) не на розвиток вітчизняного виробництва, а на зростання споживання імпортованих товарів;
- б) не на зростання споживання імпортованих товарів, а на розвиток вітчизняного виробництва;
- в) не на розвиток вітчизняного виробництва, а на зростання соціальних виплат;
- г) не на зростання соціальних виплат, а на розвиток вітчизняного виробництва.

4. Сьогодні найефективнішим способом примноження капіталу є інвестиції саме в:

- а) сільське господарство;
- б) промисловість;
- в) людину;
- г) інноваційні технології.

5. Розгортання світової фінансово-економічної кризи є наслідком:

- а) накопиченням глобальних суперечностей між розвитком реальної економіки та фінансової сфери;
- б) кризи платіжного балансу;
- в) неможливістю підтримати національні валюти на належному рівні;
- г) падіння виробництва.

6. За умов вступу світової економіки в нову еру, яка характеризується значним посиленням невизначеності розвитку, може вистояти лише:

- а) конкурентоспроможна економіка;
- б) економіка, яка має національний виробничий комплекс, що гарантує економічну безпеку країни й ефективну політичну систему;
- в) економіка, яка всебічно використовує потенціал транснаціонального капіталу, розвинений внутрішній ринок, збалансовану соціальну структуру;
- г) правильно все вище перераховане.

7. В сучасній економічній політиці України отримали перевагу:

- а) переважно кейнсіанські методи регулювання;
- б) переважно монетарні підходи;
- в) планово-централізована система;

г) всі попередні відповіді неправильні.

8. Сучасна економічна система України — це:

а) ринкова економіка, що включає соціальну захищеність і гарантії суспільно-нормальних умов існування;

б) “дика” ринкова економіка без соціальних регуляторів і гарантій;

в) традиційна економіка з деякими елементами ринкової інфраструктури;

г) “змішана” економіка з елементами ринкових відносин і державним регулюванням багатьох сторін господарської діяльності.

9. Які, на Вашу думку, шляхи піднесення національної економіки є найбільш прийнятними у даний час?

а) масова приватизація українських підприємств іноземними суб'єктами господарювання;

б) отримання іноземних кредитів під заставу державних підприємств, сільськогосподарських земель;

в) створення внутрішньодержавних готівкових позичок у населення під заставу державних цінних паперів, інвестування цих коштів у сферу виробництва;

г) стимулювання попиту населення шляхом значної емісії грошових знаків, значне зниження рівня податків, повне відкриття економічних кордонів.

10. Сучасна грошова система ґрунтується на:

а) золотому монометалізмі й паперових грошах;

б) паперових грошах;

в) паперово-кредитних грошах.

СТРУКТУРА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ (ІСР) ТА МЕТОДИЧНІ ВИМОГИ ДО ЇЇ ВИКОНАННЯ

У кожний варіант ІСР включено чотири завдання.

Перше, друге і третє завдання передбачають докладну письмову відповідь на теоретичне запитання.

Виконується завдання у формі невеликого реферату, який має містити обґрунтовану, докладну і повну відповідь на задане запитання.

Доцільно скласти план із 2—3 пунктів, що систематизує відповідь і забезпечить дотримання необхідної логічної послідовності розкриття змісту заданого запитання.

Реферативна частина ІСР повинна відповідати наступним вимогам:

- а) розкривати запитання повно, послідовно, логічно;
- б) висвітлювати різні точки зору та методологічні підходи до проблеми, що розглядається;
- в) має бути написаною самостійно, а не переписаною дослівно із підручників та інших джерел;

Наприкінці відповіді необхідно зробити узагальнення і висновки. Цитати, виноски, посилання мають бути грамотно оформлені. Після наведення цитати або певної статистичної інформації у квадратних дужках проставляють номер, під яким відповідний опис літературного джерела міститься у списку використаної літератури і відповідну сторінку. Наприклад, [5, с.42].

Для виконання цього завдання можна використати економічні словники, підручники, економічну енциклопедію, конспекти лекцій, глосарії, будь-які інші видання, що містять систематизацію економічних знань.

Четверте завдання складається із трьох тестових запитань, які належать до різних тем курсу і дозволяють проконтролювати рівень засвоєння відповідного навчального матеріалу і глибину розуміння економічних процесів, законів і тенденцій.

На кожний тест, якщо зміст його завдання не передбачає іншого, є тільки одна вірна відповідь.

В кінці ІСР необхідно навести список використаної літератури. Загальний список літератури наведено наприкінці даного посібника.

Кожне завдання оцінюється у 3 бали. Таким чином, максимальна кількість балів, яку студент може отримати за ІСР після захисту дорівнює 12 балів.

Приклад завдання Індивідуальної самостійної роботи

Індивідуальна самостійна робота

Варіант №1

1. Теоретичне питання. Виникнення класичної буржуазної політекономії в Англії і Франції. У. Петті, П. Бугаільбер.

2. Теоретичне питання. Радикальні економічні перетворення в Україні другої половини 1990-х років та їхні наслідки.

3. Теоретичне питання. Корпоративні форми господарств та їхнє наукове обґрунтування у 50—70-ті роки ХХ ст.

4. Тести.

Виберіть із наведених одну правильну відповідь

4.1. *Зміни в духовно-культурній сфері, пов'язані із Ренесансом, Реформацією та формуванням протестантської етики, запровадили якісно нові явища в:*

- а) області медицини;
- б) суспільному житті;
- в) астрономії;
- г) усі попередні відповіді правильні.

4.2. *Кінець ХІХ — початок ХХ ст. позначився:*

- а) розвитком мануфактурного виробництва;
- б) початком промислового перевороту;
- в) новими технологічними процесами одержання металів, нафти, штучних барвників та ін.;
- г) колективізацією.

4.3. *За умов вступу світової економіки в нову еру, яка характеризується значним посиленням невизначеності розвитку, може вистояти лише:*

- а) конкурентоспроможна економіка;
- б) економіка, яка має національний виробничий комплекс, що гарантує економічну безпеку країни й ефективну політичну систему;
- в) економіка, яка всебічно використовує потенціал транснаціонального капіталу, розвинений внутрішній ринок, збалансовану соціальну структуру;
- г) правильно все вище перераховане.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПІДСУМКОВОЇ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

1. Предмет історії економіки та економічної думки.
2. Функції та основні методи курсу.
3. Підходи та критерії періодизації господарського розвитку суспільства.
4. Основні риси і періодизація первісного суспільства.
5. Господарський розвиток та економічна думка в Месопотамії (XI — I тис. до н. е.).
6. Господарський розвиток Давнього Єгипту та його відображення в економічній думці.
7. Господарська діяльність у первісній історії України.
8. Східна цивілізація та особливості економічного розвитку давньосхідних суспільств.
9. Основні етапи господарського розвитку Давньої Греції.
10. Особливості господарського життя Давнього Риму.
11. Економічні концепції античності.
12. Основні риси, етапи розвитку, економічна структура й економічна думка західноєвропейського феодалізму.
13. Господарське життя та економічні доктрини середньовічного Сходу.
14. Структурні трансформації суспільно-економічного розвитку Західної Європи в XI—XV ст. та економічна думка цього періоду.
15. Київська Русь в період формування феодальних відносин: особливості господарського розвитку та пам'ятки економічної думки.
16. Відображення господарського розвитку українських земель під владою Польщі та Литви в документальних джерелах середньовіччя.
17. Розвиток продуктивних сил європейських країн у період переродження феодального господарства у ринкове наприкінці XV — на початку XVI ст.
18. Великі географічні відкриття та їхній вплив на економічний розвиток Європи.
19. Меркантилізм — перша економічна концепція доринкової економічної теорії.
20. Первісне нагромадження капіталу як вихідний пункт становлення капіталістичного господарства в Західній Європі.
21. Формування товарного господарства в західноєвропейських країнах.
22. Економічний розвиток і економічна думка східних та західних українських земель у період розпаду феодального господарства.
23. Генезис та еволюція ринкового господарства в Англії (XVII — XIX ст.).
24. Особливості господарювання у Франції періоду розкладу феодалізму й виникнення капіталізму.

25. Становлення та еволюція класичної політичної економії в Англії та Франції.

26. Німеччина на шляху до індустріального суспільства (XIX ст.). Відображення особливостей становлення її ринкового господарства представниками історичної школи.

27. Створення К. Марксом і Ф. Енгельсом пролетарської політекономії. Структура та основні проблеми „Капіталу” К. Маркса.

28. Утворення США й особливості становлення ринку в країні. Теорія „гармонії інтересів” Г. Ч. Кері

29. Нові тенденції в розвитку господарств країн Європи (остання третина XIX ст. — початок XX ст.). Маржинальна революція.

30. Особливості промислового зростання в Німеччині наприкінці XIX ст. та виникнення соціального напрямку політичної економії.

31. Економічний розвиток Англії і Франції в період монополістичної конкуренції. Кембріджська школа.

32. Розвиток монополістичного капіталізму в США. Американська школа маржиналізму.

33. Селянська реформа 1861 р. та її вплив на розвиток ринкових процесів в Україні.

34. Напрями розвитку економіко-теоретичних досліджень в Україні у пореформений період.

35. Особливості економічного розвитку України наприкінці XIX ст. — на початку XX ст. та його відображення в економічній думці.

36. Столипінська аграрна реформа.

37. Світова капіталістична система господарства на початку XX ст.

38. Велика депресія 1929—1933 рр. і економічний розвиток країн у 30-х рр. XX ст. Виникнення кейнсіанства.

39. Теоретична система та економічна програма Дж. М. Кейнса.

40. Економічний розвиток європейських країн та США в період Другої світової війни.

41. Зародження інституціонального напрямку економічної теорії на початку XX ст.

42. Тенденції й напрями розвитку світового господарства другої половини XX ст.

43. Некейнсіанські моделі економічного зростання. Посткейнсіанство.

44. Еволюція неокласичних ідей у XX ст. Неолібералізм.

45. Економічні концепції монетаристів.

46. Особливості НТР на межі XX—XXI ст. і перехід до постіндустріального суспільства.

47. Теорії “економіки пропозиції” та “раціональних очікувань”.

48. Еволюція інституціоналізму у другій половині XX ст. Економічна теорія неінституціоналізму.

49. Становлення і розвиток народного господарства України за умов командно-адміністративної економічної системи. Соціально-економічні

заходи в період революційних перетворень 1917—1920 рр. Політика “воєнного комунізму”: джерела, протиріччя, наслідки.

50. Становлення і розвиток народного господарства України за умов командно-адміністративної економічної системи. Нова економічна політика (НЕП). Індустріалізація та колективізація в УРСР.

51. Господарство України в роки Другої світової війни та післявоєнної відбудови

52. Економічний розвиток України в другій половині ХХ ст.

53. Економічна наука в УРСР: виникнення і розвиток.

54. Проблеми соціально-економічного реформування української економіки після отримання незалежності.

55. Вплив світової кризи на Україну та антикризова стратегія її соціально-економічного розвитку.

СТРУКТУРА ПІДСУМКОВОЇ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ ТА МЕТОДИЧНІ ВИМОГИ ДО ЇЇ ВИКОНАННЯ

З дисципліни “Історія економіки та економічної думки” у відповідності до навчального плану проводиться підсумкова контрольна робота, яка оцінюється в **20 балів** і складається із **трьох** обов’язкових завдань, кожне із яких оцінюється певною кількістю балів.

Перше завдання — теоретичне питання курсу, відповідь на яке дає змогу з’ясувати ступень засвоєння теоретичних засад „Історії економіки та економічної думки”. Максимальна оцінка за це завдання, яка виставляється в разі повного, точного і всебічного висвітлення заданого питання, — **7 балів**. Вона відповідно зменшується залежно від ступеню повноти і точності відповіді.

Друге завдання — проблема, що має певне теоретичне та практичне значення, аналіз якої потребує творчого застосування набутих знань. Робота над цим завданням допомагає студентам зрозуміти сучасні проблеми і тенденції економічного розвитку країни, свідомо робити вибір та приймати правильні економічні рішення. Максимальна оцінка за це завдання, яка виставляється в разі повного, точного і всебічного висвітлення заданого питання, — **7 балів**.

Третє завдання складається із шести тестів, що відносяться до різних розділів курсу і дозволяють з’ясувати глибину розуміння економічних категорій, законів, процесів та явищ. Вірна відповідь по кожному тесту оцінюється у **1 бал**, відповідно максимальна кількість балів, яку можна набрати за виконання даного розділу підсумкової контрольної роботи — **6 балів**.

Отже, максимальна кількість балів, яку студент може одержати за виконання підсумкової контрольної роботи, становить **20 балів**.

Приклад завдання підсумкової контрольної роботи

Підсумкова контрольна робота

Варіант №1

1. Теоретичне питання. Утворення США й особливості становлення ринку в країні. Теорія “гармонії інтересів” Г.Ч. Кері.

2. Проблемне завдання. Як проходила Велика колонізація? Де і коли? Яке вона мала економічне значення?

3. Тести.

Виберіть із наведених одну правильну відповідь

3.1. Нова економічна політика (НЕП) — це перший досвід:

- а) планового господарювання;
- б) ринкового господарювання;
- в) поєднання планових і ринкових засад;
- г) соціалістичного господарювання.

3.2. Яка з течій економічної думки звертає велику увагу на соціально-психологічні, правові й етичні чинники?

- а) монетаризм;
- б) інституціоналізм;
- в) кейнсіанство.

3.3. Зведення звичаєвого права у франків, яке визначало майнові відносини і захист прав власності — це:

- а) цехові статуты;
- б) “Капітулярій про вілли”;
- в) “Руська правда”;
- г) “Салічна правда”.

3.4. Визначте автора теорії постіндустріального суспільства:

- а) Дж. Коммонс;
- б) Д. Белл;
- в) Дж. Б'юкенен;
- г) З. Бжезінський;
- д) Р. Коуз.

3.5. Модель “змішаної економіки” після Другої світової війни вибрали:

- а) Швеція, Австрія, Нідерланди, Бельгія;
- б) Швеція, Австрія, Нідерланди, США;
- в) Швеція, Швейцарія, Нідерланди, Бельгія;
- г) Норвегія, Австрія, Нідерланди, Бельгія.

3.6. Перший суспільний поділ праці відбувся в епоху:

- а) палеоліту;
- б) мезоліту;
- в) неоліту.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Блауг М. Економічна теорія в ретроспективі: Пер. з англ. / І. Дзюба (пер.). — К.: Основи, 2001. — 670 с.
2. Історія економіки та економічної думки: Курс лекцій / Авт. кол.: С.В. Степаненко (кер. авт. кол.), В.М. Феценко, С.Н. Антонюк, Н.О. Тимочко та ін. — К.: КНЕУ, 2006. — 664 с.
3. Історія економічних вчень: Підручник: У 2 ч. — Ч. 1. / За ред. В.Д. Базилевича. — 3-тє вид., випр. і доп. — К.: Знання, 2006. — 582 с.
4. Історія економічних вчень: Підручник: У 2 ч. — Ч. 2 / За ред. В.Д. Базилевича. — 3-тє вид., випр. і доп. — К.: Знання, 2006. — 582 с.
5. Історія економічних учень: Підручник / За ред. Л.Я. Корнійчука, Н.О. Татаренко — К.: КНЕУ, 2001. — 564 с.
6. Історія економічних учень: Хрестоматія: Навч. посіб. / За ред. В.Д. Базилевича. — К.: Знання, 2011. — 1198 с.
7. Історія економічної думки України: Навч. посібник / За ред. Васильєвої Р.Х. — К.: „Либідь”, 1993. — 272 с.
8. Ключко В., Гаркавко В. Історія економічних вчень в Україні і українська економічна думка: Курс лекцій. — К.: НУХТ, 2002. — 84 с.
9. Ключко В.П., Лавриненко В.М. Історія економічних вчень: Курс лекцій. — К.: УДУХТ, 1998. — 128 с.
10. Леоненко П.М., Юхименко П.І. Економічна історія: Навчальний посібник. — Київ: Знання-Прес, 2004. — 499с.
11. Леоненко П.М., Юхименко П.І. Історія економічних учень: Підручник. — 2-ге вид., перероб. і доп. — К.: Знання, 2008. — 639с.
12. Лортикян Э.Л. История экономики и экономической мысли Украины. Эволюция рыночной экономики. — Харьков: Консум, 2004. — 360 с.
13. Лортикян Э.Л. История экономических реформ: Мировой опыт второй половины XIX — XX вв. — Харьков: Консум, 1999. — 288 с.
14. Соломка О.М., Гаркавко В.К. Історія економіки та економічної думки: Курс лекцій для студентів напрямів галузі знань 0305 “Економіка та підприємництво”, “Менеджмент і адміністрування” денної та заочної форми навчання. — К.: НУХТ, 2010.
15. Экономическая история зарубежных стран: Учеб. пособие: 3-е изд., доп. И перероб./ Н.И. Полетаева, В.И. Голубович, Л.Ф. Пашкевич и др.; Под ред. проф. В.И. Голубовича. — Мн.: ИП „Экоперспектива”, 2002. — 592 с.

Додаткова

16. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования. Перевод с английского. — М.: Academia, 1999. — 786 с.

течії; “соціальні напрями”; теорії фінансового капіталу, економічної динаміки, недосконалої конкуренції).....	35
Тема 8. Особливості розвитку ринкового господарства та основні напрями економічної думки в Україні другої половини ХІХ ст. — початку ХХ ст. (ліберально-народницькі, “соціальний”, марксистський, маржинальний та ін. напрями).....	38
Тема 9. Господарство та економічна думка в період державно-монополістичного розвитку суспільства світової цивілізації першої половини ХХ ст. (кейнсіанство, “шведська школа”; теорії економічного зростання; зародження інституціоналізму).....	41
Зразок типового домашнього завдання № 2.....	44
Структура модульної контрольної роботи №2 та методичні вимоги до її виконання.....	45
Модуль 3.....	47
Тема 10. Розвиток національних економік провідних країн світової цивілізації під впливом науково-технічної революції другої половини ХХ ст. (неокейнсіанство; посткейнсіанство; неолібералізм, монетаризм; соціально-інституціональні напрями)...	47
Тема 11. Світове господарство та основні напрями економічної думки на етапі інформаційно-технологічної революції кінця ХХ — початку ХХІ ст. (теорії “економіки пропозиції”, “раціональних очікувань”, “неокласичний синтез”, економетричні дослідження; неоінституціоналізм; новітні економічні теорії)	50
Тема 12. Економічний розвиток України в умовах радянської економічної системи та його трактування в економічній думці.....	53
Тема 13. Формування основ ринкового господарства і концепцій економічного розвитку в Україні на межі ХХ/ХХІ ст.	56
Структура індивідуальної самостійної роботи (ІСР) та методичні вимоги до її виконання.....	59
Запитання для підготовки до підсумкової контрольної роботи.	61
Структура підсумкової контрольної роботи та методичні вимоги до її виконання.....	63
Рекомендована література.....	65

Навчальне видання

Навчально-методичний посібник

ІСТОРІЯ ЕКОНОМІКИ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

Укладачі: Зваричук Едуард Олександрович
Кундєєва Галина Олексіївна
Соломка Ольга Миколаївна

Видання подається в авторській редакції

Підп. до друку 08.09.11. р. Ум. друк. арк. 3,95.
Обл.-вид. арк. 4,12. Наклад 200 пр.
Вид. № 25/11. Зам. № 20-11

НУХТ. 01601 Київ-33, вул. Володимирська, 68
www.book.nuht.edu.ua

Свідоцтво про реєстрацію серія ДК № 1786 від 18.05.04 р.